

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Karolína Kubáňová

**Právní regulace rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu v kontextu
rekodifikace soukromého práva v České republice**

Diplomová práce

Olomouc 2013

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce JUDr. Renátě Šínové, Ph.D. za její odborné vedení a tvůrčí inspiraci.

Obsah

Poděkování	1
Obsah	3
Seznam použitých zkratk	5
Prohlášení o původnosti práce	6
Úvod	7
1. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v zák. č. 94/1963 Sb., o rodině ...	11
1.2 Zavedení právní úpravy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství	11
1.2 Právní úprava rozvodu manželství na základě § 24a ZOR	14
1.2.1. Právní důvod rozvodu manželství	15
1.2.2. Příčiny rozvratu manželství	17
1.2.3. Pozitiva zakotvení § 24a ZOR	19
1.2.4 Interpretací potíže vzniklé v souvislosti s přijetím zák. č. 91/1998	21
1.2.5 Předpoklady rozvodu manželství podle § 24a ZOR	21
1.2.6. Smlouvy předkládané manžely podle § 24a odst. 1 písm. a) ZOR	24
1.2.7 Dohoda o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu	28
2. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.....	31
2.1 NOZ jako kodex soukromého práva	31
2.2 Právní úprava rozvodu manželství podle NOZ.....	31
2.2.1 Právní důvod rozvodu manželství v NOZ	32
2.2.2 Dualismus rozvodového řízení	32
2.3 Rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství v NOZ.....	33
2.3.1 Předpoklady rozvodu manželství podle § 757 NOZ	35
2.3.2 Interpretací potíže vzniklé v souvislosti s přijetím NOZ.....	37
3. Procesní úprava řízení o rozvod manželství	38
3.1 Potřeba zakotvení nové procesněprávní úpravy	38

3.2	Zákon o zvláštních řízeních soudních.....	40
3.2.1	Řízení ve věcech rodinněprávních.....	40
3.3	Procesní úprava řízení o rozvod manželství	41
3.3.1	Jednotlivá ustanovení řízení o rozvod manželství.....	42
	Závěr	46
	Použitá literatura.....	51
	Monografie.....	51
	Odborné články.....	51
	Právní předpisy	53
	Soudní judikatura	53
	Internetové zdroje	54
	Shrnutí (Summary)	55
	Právní regulace rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu v kontextu rekodifikace soukromého práva v České republice	55
	Legal regulation of divorce without establishment of causes of disintegration in the context of civil law recodification in the Czech Republic.....	55
	Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce	57
	Klíčová slova v českém jazyce	57
	Key words in English.....	57

Seznam použitých zkratek

ZOR	Zák. č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	Zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních
SJM	Společné jmění manželů

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Právní regulace rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu v kontextu rekodifikace soukromého práva v České republice vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V.....dne.....

Podpis autora textu

Úvod

Rozvod manželství představuje v současné společnosti velmi aktuální téma, neboť téměř každé druhé manželství se dnes rozvádí.¹ Každý z nás si také jistě uvědomuje možné negativní dopady rozvodu manželství. Cílem právní úpravy však není jen eliminovat nežádoucí společenské chování, ale zejména zakotvit právní úpravu, která bude reagovat na aktuální potřeby, cíle a měnící se hodnoty společnosti. Vývoj právní úpravy v druhé polovině 20. století byl značně poznamenán tehdejším politickým režimem. S nástupem samostatné České republiky tak bylo nevyhnutelné zakotvit právní úpravu, která bude odpovídat novým poměrům ve společnosti. Zájem odborné, ale hlavně laické veřejnosti se upírá zejména tam, kde se právní úprava dotýká práv a povinností jednotlivce v každodenním životě. Přesně tak tomu je v právu rodinném, které má pro každého z nás velký význam. Z tohoto důvodu nebude jistě žádným překvapením, že snahy o prosazování změn právní úpravy právě v oblasti rodinného práva jsou velmi složité. Důvodem může být různorodé názorové spektrum, s tím související politické poměry a změny ve společnosti či vlivy jiné.² Politická situace ve státě tak může způsobovat nejen prodlevy v přijetí právní úpravy, ale může se také dotknout i samotné obsahové stránky přijímaného zákona. I přes tuto problematičnost se za období více než dvaceti let podařilo českou právní úpravu v mnohém modernizovat.

Rodinné právo, zejména pak úprava rozvodu manželství, přináší v devadesátých letech velké změny. Pohled společnosti i samotného zákonodárce na rozvod manželství se hodně změnil a liberalizoval. Ustanovení § 23 odst. 2 ZOR, které bylo zrušeno s účinností od 1. 8. 1998, obsahovalo tezi, že lehkomyšlný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Soud musel zkoumat, zda manželství v důsledku rozvratu plní či neplní svůj „společenský účel.“ Rozvod tak musel být nejen v zájmu samotných manželů, ale i celé společnosti. Naopak ze současné zákonné díkce je jasné, že rozvod je již nadále soukromou

¹ *Rozvodovost* [online]. Český statistický úřad, 16. 4. 2012 [cit. 6. března 2013]. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

² Tak například Haderka napsal, že každá rodinněprávní úprava by měla být podložena důkladnou znalostí sociologickodemografické situace v zemi, měla by navazovat na tradice vývoje rodinných vztahů. Respektovat určité společenské kulturní dědictví a soustavy hodnot, které jsou vlastní celému evropskému regionu. Úprava vyžaduje též uvědomění si hlubokých přeměn, které ze strukturálně funkčních hledisek v předivě rodinných vztahů už nastaly i jaké jsou ve stádiu vývoje, zejména pod vlivem moderní vědy. Viz HADERKA, Jiří. *Otázky rodinného práva ve vztahu k rekodifikaci občanského zákoníku. Právní praxe*, 1997, č. 3, s. 206.

záležitostí manželů. Pozornost se totiž koncentruje pouze na vztahy mezi manžely a zdůrazňuje se možnost či nemožnost obnovení manželského soužití.³

Novela zákona o rodině, zák. č. 91/1998 Sb., také mimo jiné zavádí dvě formy rozvodu, a to rozvod manželství na základě ustanovení § 24a ZOR a rozvod na základě ustanovení § 24b ZOR. Hlavní odlišnost těchto dvou variant spočívají na skutečnostech, zda soud musí zjišťovat příčiny rozvratu manželství a zda je třeba rozvrat manželství dokazovat. Zákonodárce se na jedné straně snaží manželům konec jejich manželství co možná nejvíce usnadnit, avšak na druhé straně klade nezbytné ochranné prvky v zájmu ochrany „slabší“ strany. Nová právní úprava se tak konečně přiblížila současným evropským trendům.⁴

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala „Právní regulace rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu v kontextu rekonstrukce soukromého práva v České republice.“ Zpočátku jsem měla v úmyslu zabývat se oběma formami rozvodu. Po prostudování problematiky rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu jsem však dospěla k názoru, že jak po stránce hmotněprávní tak procesní již tento institut nabízí mnoho zajímavého k zamyšlení. Jedná se o úpravu velice moderní a nadčasovou, neboť v případě vhodně zvolené právní úpravy, umožňuje komplexní řešení všech právních následků, které jsou spojeny s rozvodem manželství.⁵ Proto stěžejní otázkou, kterou jsem se ve své diplomové práci zabývala, bylo, zda tento institut naplnil zákonodárcem vytyčené cíle a účel, pro který byl přijat. Abychom se však mohli zabývat samotným hodnocením úpravy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství, je prvně nezbytné poukázat na úpravu tohoto institutu od samého počátku jeho vzniku v ZOR, kterou zavedla do našeho právního řádu novela zákona o rodině, zák. č. 91/1998 Sb., s účinností od 1. 8. 1998. Připomenout si složitý politický průběh, který vedl k přijetí a konečné podobě zákona. Upozornit na možné aplikační potíže a nedostatky, které s přijetím novely zákona vyvstaly a bylo nutné se s nimi v praxi vypořádat. Na druhé straně zase vyzdvihnout velký přínos tohoto institutu. Nastínit jak pozitivní, tak negativní podmínky pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu. Této problematice jsem vyčlenila první kapitolu své práce.⁶

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 69.

⁴ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 11.

⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 78.

⁶ Další členění týkající se obsahu práce viz obsah diplomové práce.

Druhá kapitola diplomové práce upravuje rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu v NOZ. Zákon má nabýt účinnosti od 1. 1. 2014⁷ a po více než deseti letech dokončit rekodifikaci soukromého práva. NOZ tedy nově zahrnuje úpravu veškeré soukromoprávní matérie včetně práva rodinného.⁸ S přijetím NOZ byla dána zákonodárci možnost odstranit nejvíce kritizované body, které byly od účinnosti zák. č. 91/1998 Sb., úpravě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu vytýkány. Tato kapitola tak upozorňuje na změny a novinky nové právní úpravy. Vzhledem ke skutečnosti, že stejně jako tomu bylo v ZOR, tak i v NOZ je úpravě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství věnován pouze jeden paragraf, změny úpravy nejsou nijak razantní. Přesto NOZ vyřešil některé problémy, se kterými se do té doby musela vypořádat pouze aplikační praxe.

Závěrečná třetí kapitola je věnována procesněprávní úpravě rozvodu manželství, která by měla být nově upravena v ZŘS. Dosud je základním předpisem upravující řízení před civilními soudy v soukromoprávních věcech OSŘ. Úprava řízení o rozvod manželství však vykazuje mnohá specifika, která vyžadují vkládání mnohých výjimek, což se značně projevuje na přehlednosti a komplexnosti zákona. Nově se tak má OSŘ vztahovat již jen na sporná řízení, zatímco ZŘS na řízení nesporná a jiné zvláštní druhy řízení. Stejně jako NOZ, tak i ZŘS by měl nabýt účinnosti od 1. 1. 2014. Na druhé straně považuji za nutné upozornit, že přijetí NOZ nebylo jediným důvodem, který vedl k přijetí ZŘS.⁹ I když díky tomu, že NOZ zakotvuje nejen zcela nové hmotněprávní instituty, ale navíc instituty již předtím zavedené různým způsobem modifikuje, tak vlivy této nové hmotněprávní úpravy na úpravu procesněprávní jsou nepopíratelné.

V diplomové práci jsem využila několika metod. Zejména se pak jednalo o metody gramatickou, teleologickou, historickou, logického výkladu, komparativní a metodu analýzy. Při závěrečném zhodnocení předmětné problematiky byla použita také metoda syntézy.

Odborná literatura, která se věnuje problematice rozvodu manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství v ZOR, je nesmírně široká. Zakotvení nové formy rozvodu vzbudilo hned v roce 1998 velký zájem odborné veřejnosti. Právní časopisy, např. Právo a rodina, Bulletin advokacie, Právní rozhledy, Soudní rozhledy, přinášely názory mnohých

⁷ Ráda bych však upozornila na opakované politické diskuse na téma odložení účinnosti NOZ.

⁸ Nejedná se o koncepci nijak netradiční a novou. Občanské právo bylo celkově kodifikováno již na počátku 19. století, a to v podobě Všeobecného zákoníku občanského z roku 1811, který u nás platil do roku 1949. K oddělení rodinného práva od obecného práva občanského došlo zákonem č. 265/1950 Sb., o právu rodinném. Viz důvodová zpráva k NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf [cit. 16. března 2013].

⁹ Důvodová zpráva k ZŘS zmiňuje čtyři hlavní důvody: rekodifikaci soukromého práva, věcné důvody rozdílnosti řízení, historické souvislosti a komparaci s vybranými státy evropského prostoru. Viz Tamtéž

soudců, advokátů a dalších odborníků. Protože článků věnovaných tomuto tématu bylo opravdu velmi mnoho a po obsahové stránce se většinou překrývaly, nebylo možné v případě citací uvádět autory všechny. Z tohoto důvodu jsem v takových případech jako zdroje uváděla ty články odborníků, kteří se této problematice dlouhodobě věnují. Úprava rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu vykazovala některé nejasné otázky, proto bylo nutné, aby své stanovisko zaujaly zejména soudy, které měly novou právní úpravu aplikovat. Dalším pramenem, který jsem tak pro svou práci použila, byla právě judikatura. V neposlední řadě se tomuto tématu věnuje také komentářová literatura a jiné odborné publikace, které mi byly taktéž inspirací. Lze tedy uzavřít, že prameny první kapitoly byly jak z hlediska kvantitativního, tak kvalitativního dostačující. Navíc díky odlišným názorům jednotlivých autorů jsem mnohdy měla velký prostor pro zaujetí vlastních názorů k dané problematice.

Zcela opačná situace nastala v případě pramenů úpravy tohoto institutu v NOZ. Je pravdou, že úprava NOZ vzbuzuje velký zájem jak ze strany odborné, tak laické veřejnosti. V odborné literatuře se již objevují články věnované mnohým institutům zakotveným v NOZ. To však neplatí pro problematiku rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu. Je pravdou, že tato úprava nedoznala příliš razantních změn. Lze proto předpokládat, že ani v budoucnu této hmotněprávní úpravě nebude věnován rozsáhlejší prostor. Hlavními zdroji pro tuto kapitolu mi proto bylo jednak samotné znění zákona, které upravuje tuto problematiku, a samozřejmě i důvodová zpráva k předmětným ustanovením NOZ.

Procesněprávní úprava rozvodu manželství, která má být nově upravena v ZŘS, je dlouho očekávanou novinkou. Vzhledem ke skutečnosti, že první čtení návrhu zákona má v Poslanecké sněmovně proběhnout dne 19. března 2013, je logické, že v současné době není k dispozici ještě mnoho zdrojů, které by se touto problematikou zabývaly. Domnívám se ale, že tento zákon a samotná úprava řízení o rozvod manželství vzbudí v budoucnu velký zájem u odborné i laické veřejnosti, avšak při psaní této kapitoly jsem musela čerpat stejně jako v případě NOZ hlavně ze samotného znění zákona a z důvodové zprávy k ZŘS. Použila jsem i některé odborné články, které jsou už nyní k dispozici. Zejména pak článek Winterové, která se na přípravě zákona podílela.

Tato práce je zpracována dle právního stavu ke dni 16. března 2013.

1. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v zák. č. 94/1963 Sb., o rodině

1.2 Zavedení právní úpravy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství

Rozvod manželství podle § 24a ZOR, zavedla do našeho právního řádu novela zákona o rodině, zák. č. 91/1998 Sb., s účinností od 1. 8. 1998. Za zmínku stojí skutečnost, že od nabytí účinnosti zákona o rodině, tj. od 1. 4. 1964, až do přijetí zák. č. 91/1998 Sb., byl zákon novelizován pouze dvakrát, a to změnami zcela nepatrnými. Výstižné je přirovnání Nykodýma a Hrušákové, kteří nazvali novely zákona pouze kosmetickými úpravami.¹⁰ Otázkou zůstává, zda původní znění zákona bylo natolik obecné a flexibilní, že potřeba první významné novely nastala až po více než 30 letech od doby účinnosti. Nebo je důležitost úpravy rodinněprávních vztahů pro odbornou i laickou veřejnost natolik zásadní, že najít odpovídající úpravu, která by vyhovovala všem, bylo značně obtížné a do devadesátých let si dovoluji tvrdit nemožné.

Osobně se domnívám, že hlavním důvodem konstantnosti této úpravy, byly hlavně politické a společenské okolnosti, které v tehdejší Československu, následně pak v České republice panovaly. Vždyť samotné přijetí novely zákona o rodině, v podobě zák. č. 91/1998 Sb., bylo pro mnohé z právních odborníků velkým překvapením a pro některé snad i zklamáním, protože většina odborné veřejnosti zastávala názor, že by úprava rodinného práva měla být pojata do občanského zákoníku, který by tak zahrnoval co nejširší okruh soukromoprávních vztahů.¹¹

Snahy o reformu rodinného práva nastaly již v době federace, konkrétně v roce 1992, byly však neúspěšné. Důvodem byly tehdejší významné historické a politické okolnosti, kdy hlavní pozornost se upírala na vznik samotného Československa a potřeba reformy rodinného práva se tak dostala do ústraní. Za necelé dva roky se ovšem reformní snahy obnovily. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v květnu svolala vědeckou konferenci k problémům reformy rodinného práva. Představou odborné veřejnosti bylo, že reforma rodinného práva má

¹⁰ Konkrétně šlo o zák. č. 132/1982 Sb., který upřesňoval některá ustanovení zákona o rodině v souvislostech s novelou občanského zákoníku a zák. č. 234/1992 Sb., který zavedl novou formu uzavření manželství, a to církevní sňatek. Viz NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s. 12.

¹¹ Např. RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 11; ŠVESTKA Jiří, KOPÁČ Ludvík, KNAPPOVÁ Marta, KNAPP Viktor. K aktuální otázce kodifikace soukromoprávních rodinných vztahů. *Právní rozhledy*, 1995, č. 9, s. 345.

být dvoustupňová. “Malá“ novela ZOR by měla likvidovat staré ideologické nánosy a odstranit nejhorší defekty. “Velká“ novela by měla vkloubit rodinněprávní vztahy do definitivního systému občanského práva v uceleném novém zákoníku soukromého práva.¹² Přijatá politická rozhodnutí šla touto cestou však pouze částečně. Návrh tehdy sice počítal se zavtělením rodinného práva do občanského zákoníku, ale pro časovou tíseň, se již v roce 1996, nedostal na pořad a díky vzniku nové koaliční vlády už nebyl Parlamentu ani předložen. Tehdejší ministr spravedlnosti, Jan Kalvoda, totiž návrh nepovažoval za kvalitní a zastával stanovisko, že s reformou rodinného práva by se mělo vyčkat až do jejího včlenění do nového komplexního občanského zákoníku.¹³

K obnovení legislativních prací došlo v roce 1997, ovšem tentokrát se návrh omezoval jen na reformu rodinného práva, nepočítal již se zavtělením rodinného práva do občanského zákoníku. Než však byl vládní návrh novely zákona o rodině Parlamentu předložen, ocitla se původní vláda v demisi a novou vládou nebyl již návrh novely zákona o rodině Poslanecké sněmovně opět předložen.¹⁴

Do konečné podoby novely ZOR se nakonec promítly všechny předchozí vládní návrhy, a že jich tehdy nebylo málo. Zasaženo bylo také do úpravy občanského zákoníku, kde bylo novelizací zák. č. 40/1964, upuštěno od bezpodílového spoluvlastnictví manželů, a byl zaveden institut společného jmění manželů. Výsledný text byl pak Poslaneckou sněmovnou přijat 137 hlasy ze 162 přítomných, při 24 abstencích a 1 hlasu proti.¹⁵ Podle těchto čísel lze tedy soudit, že novela zákona byla poslanci přijata velmi kladně a po dlouhých 7 letech konečně došlo k reformě rodinněprávních vztahů, byť pouze ve formě přijetím novely zákona o rodině.

Důvodem, proč uvádím tento složitý proces vzniku zák. č. 91/1998, je snaha ukázat, jak významný podíl při tvorbě právní úpravy sehrávají právě společenské, historické a hlavně politické vlivy. Vždyť už jen na finální podobě zákona je jasně vidět, že konečné slovo náleží politikům, tedy právním laikům, nikoli odborníkům, kteří se dané problematice věnují a hlavně na přípravě zákona několik let usilovně pracují. Je tedy zcela jasné, že tyto vlivy se nutně musejí na kvalitě právní úpravy projevit a mohou tak následně vést k aplikačním potížím. Každá nová změna politické situace, tak může představovat nejen prodlevy v přijetí,

¹² HADERKA, Jiří. Otázky rodinného práva ve vztahu k rekodifikaci občanského zákoníku. *Právní praxe*, 1997, č. 3, s. 202 – 203.

¹³ HADERKA, Jiří. Ke vzniku a základním problémům novely zákona o rodině z r. 1998. *Právní praxe*, 1998, č. 5, s. 271 – 272.

¹⁴ Tamtéž, s. 273 – 274.

¹⁵ V podrobnostech viz HADERKA, Jiří. Ke vzniku a základním problémům novely zákona o rodině z r. 1998. *Právní praxe*, 1998, č. 5, s. 269 – 297.

ale dokonce se může značně dotknout i samotného obsahu zákona. V takovémto prostředí lze jen stěží vytvářet kvalitní právní úpravu, která bude všeobecně dobře přijata všemi názorovými spektry. Bylo by tedy mnohem přínosnější, kdyby zákonodárce více reflektoval na názory odborné veřejnosti a přikládal jim daleko větší důležitost, než je tomu bohužel dnes.

Hrušáková vyjádřila názor, že ZOR v původním znění klade svou obecností vysoké nároky na aplikační praxi, ale jinak že je normou moderní a nadčasovou, že jedinou výhradou je to, že v ní občas něco chybí.¹⁶ Domnívám se však, že právě obecnost právní úpravy je spíše na škodu, protože může v budoucnu způsobit velké aplikační problémy, a proto ji vnímám negativně. Je pravdou, že rodinné právo je odvětví práva soukromého. Uplatňuje se zde zásada, co není zakázáno, je dovoleno, ale vzhledem k významu rodinného práva pro každého člověka, je nutné si uvědomit, že rodinné právo má značně ochranný charakter a obsahuje řadu veřejnoprávních prvků. Z tohoto důvodu je státní regulace mnohdy namístě, zejména pokud se jedná o zájmy nezletilých dětí. Krásným příkladem může být rozvod manželství s nezletilými dětmi. Rozvod se totiž nedotýká jen samotných manželů, ale bezpochyby i jejich dětí. Děti se následky rozvodu bezprostředně dotýkají, zato na samotném průběhu rozvodu rodičů, se mohou podílet jen zcela nepatrně. Veřejný zájem společnosti na ochraně dětí je zde tak zcela očividný.

Navíc je nutné přihlédnout k současné procesněprávní úpravě, která umožňuje v rodinněprávních věcech obecně pouze odvolání, což se negativně odráží v rozdílnosti rozsudků odvolacích soudů. Žádným překvapením tak jistě nebude, že rozhodnutí se liší soud od soudu, ne – li pak někdy dokonce senát od senátu. Nechci nijak zpochybňovat odbornost a nestrannost soudů odvolacího soudu, ale při čtení odůvodnění některých rodinněprávních rozsudků nezbyvá než nevěřicně kroutit hlavou. S takovými rozsudky jsem se setkala nejen během své praxe v advokátní kanceláři, ale i ve studentské právní poradně PF UP, kdy bylo našemu klientovi vyčítáno, že dobrovolně dítěti kupuje hračky, oblečení a jiné věci, i když dítě nemá narozeniny či jinou významnou příležitost. Jediné co si senát krajského soudu z tohoto chování klienta dovodil, bylo to, že když mu zbývají peníze ještě i na tyto věci, tak proč by je neměl i na vyšší výživné. Na jednu stranu tak slyšíme kritiku, že otci dětem nedávají nic navíc, na druhou stranu když něco navíc dávají, je jim to hned vytýkáno a posléze vráceno v podobě ještě vyššího výživného. Celkově zastávám názor, že současná rodinněprávní rozhodnutí jsou k mužům/otcům znevýhodňující, protože vždy je

¹⁶ Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana. Nad návrhem rodinněprávní novely občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 1996, č. 2, s. 45.

znevýhodněna ta strana, která nemá dítě v péči, a to je většinou muž. Případy, kdy muž uspěje se svým návrhem, jsou dnes spíše ojedinělé.¹⁷ Nejhorší na tom všem je však skutečnost, že docílení nápravy skrze mimořádné opravné prostředky je dnes nemožné. O možnosti uspět s ústavní stížností s rodinněprávním obsahem před Ústavním soudem ani nemluvě.

Na základě výše uvedeného se proto domnívám, že obecnost právní úpravy je jen na škodu a přináší laické veřejnosti pouze nejistotu a odůvodněné obavy ze soudních rozhodnutí. Čím více bude úprava komplexní, tím méně prostoru bude pro uvážení a tím méně problémů budou muset následně soudy řešit. Co se týká možnosti nápravy soudních rozhodnutí v rodinněprávních věcech, to je věcí jinou, ale dle mého názoru současný stav není řešen uspokojivě. Rodinněprávním věcem jsou zcela neprávem upírány další opravné prostředky, protože z hlediska významu této právní úpravy pro společnost jsou stěžejní.

Cílem mé diplomové práce není hodnotit novelu zák. č. 91/1998 jako celek, tomu by neodpovídalo ani téma diplomové práce, ale ráda bych poukázala na nový institut, který tato novela zákona o rodině přináší, tzv. rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Jak již bylo uvedeno v úvodu práce, mou snahou je poukázat na to, zda hlavní cíle a účel, pro které zákonodárce přijal tento institut, byly naplněny. Díky tomu, že v současné době máme již v platnosti NOZ, který v sobě úpravu rodinněprávních vztahů zahrnuje, naskytla se zákonodárci možnost, po více než 14 letech účinnosti ZOR, odstranit nejproblematičtější body, které byly účinné úpravě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství vytýkány, a to jak odbornou tak i laickou veřejností. Abychom se však mohli zabývat samotným hodnocením úpravy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství, je prvně nezbytné poukázat na jeho dosud účinnou zákonnou úpravu, a to hned od samého počátku vzniku.

1.2 Právní úprava rozvodu manželství na základě § 24a ZOR

Rozvod manželství představuje jediný možný způsob zániku manželství za života manželů.¹⁸ Zák. č. 91/1998 Sb. zjednodušuje hmotněprávní předpoklady rozvodu manželství.

¹⁷ Tak například ve více než 80% případů, bývají děti svěřovány do péče matek. Viz KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Stručný průvodce opatrovnickým a rozvodovým řízením. Právo a rodina*, 2005, č. 3, s. 8.

¹⁸ Ráda bych však upozornila na názor katolické církve, která rozvod manželství vůbec neuznává a jako jediné možné způsoby zániku manželství uznává prohlášení manželství za neplatné nebo smrt partnera. Což může mít velké dopady hlavně na křesťansky orientovanou společnost. Protože v případě sňatku křesťanů, kdy jeden z nich je již rozveden, nesmí dojít k církevnímu sňatku, což může být pro mnohé věřící velmi traumatizující. A protože podle církve první manželství trvá až do smrti jednoho z manželů v případě uzavření druhého civilního manželství, tak dochází podle katolické církve nejen k hříchu, ale i cizoložství. V podrobnostech TYL, Tomáš. *Manželství jako hřích?* [online]. epravo.cz, 9. 5. 2001 [cit. 1. prosince 2012]. Dostupné na <[http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&what=rozvod&limit=40&m=1&typ=clanky&back\[s1\]=1&back\[s2\]=X&back\[s3\]=X&back\[s4\]=X&back\[s5\]=S&back\[s6\]=1&back\[what\]=rozvod&back\[limit\]=40&back\[m\]=3&back\[typ\]=clanky&recid_cl=6975](http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&what=rozvod&limit=40&m=1&typ=clanky&back[s1]=1&back[s2]=X&back[s3]=X&back[s4]=X&back[s5]=S&back[s6]=1&back[what]=rozvod&back[limit]=40&back[m]=3&back[typ]=clanky&recid_cl=6975)>.

Nově se zavádí dvě formy rozvodu, a to rozvod manželství na základě ustanovení § 24a a rozvod na základě ustanovení § 24b. Co se týká označení rozvodu na základě § 24a, můžeme se setkat s pojmy, jako jsou nesporný rozvod,¹⁹ smluvený či dohodnutý rozvod,²⁰ rozvod za 10 minut,²¹ zjednodušený rozvod,²² koncesní rozvod²³ a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu.²⁴ Za nejpřesnější a nejmýstižnější považují rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, a proto je toto označení v textu používáno v souvislosti s rozvodem manželství na základě § 24a ZOR. Ostatní pojmy totiž mohou být zavádějící a vést k mylným představám o obsahu § 24a. Nutno tak tedy doplnit, že se nejedná o rozvod konsensuální (dohodnutý či smluvený),²⁵ ale jde vždy o rozvod na principu kvalifikovaného rozvratu. Hlavní odlišnost těchto dvou variant, tak spočívají na skutečnostech, zda soud musí zjišťovat příčiny rozvratu manželství a zda je třeba rozvrat manželství dokazovat.²⁶

1.2.1. Právní důvod rozvodu manželství

Jak už bylo uváděno výše, tak jediným právním důvodem rozvratu manželství nadále zůstal kvalifikovaný rozvrat vztahů mezi manžely. Kvalifikovanost rozvratu je dána, pokud je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Jedná se o objektivní důvod, kdy rozvrat je navenek zjiřitelný a prokazatelný.²⁷

Zatímco v současném znění § 24 ZOR se hovoří o rozvratu manželství, tak v původním znění § 24 ZOR, byl formulován kvalifikovaný rozvrat vztahů mezi manžely.²⁸ Dříve tak soud

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 79.

²⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Advokáti, klienti a dohodnuté rozvody. *Právo a rodina*, 1995, č. 1, s. 6; KURIMAIIOVÁ, Alena. Rozvod manželství podle ustanovení § 24a zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 1, s. 13; JURČÍK Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 9.

²¹ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozvod „za 10 minut“. *Rodinné právo*, 1998, č. 0, s. 16.

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 29.

²³ HADERKA, Jiří. K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 387.

²⁴ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 63; HADERKA, Jiří. Rozvod a rozvodové řízení od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*. 1998, č. 6, s. 349.

²⁵ U koncesního rozvodu manželství zaniká vyjádřením společné vůle manželů vůči státnímu orgánu, a to stanovenou formou. RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 63.

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo a v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 4.

²⁷ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 62.

²⁸ Znění § 24 ZOR před novelou zák. č. 91/1998: Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jsou-li vztahy mezi manžely tak vážně rozvráceny, že manželství nemůže plnit svůj společenský účel. Při rozhodování o rozvodu musí soud přihlídnout zejména k zájmům nezletilých dětí.

zkoumal, zda manželství v důsledku rozvratu plní svůj společenský účel, čímž byly zdůrazněny zájmy společnosti na zachování manželství. Tehdejší ustanovení § 23 odst. 2 ZOR, které bylo zrušeno s účinností zák. č. 91/1998, obsahovalo tezi, že lehkomyšlný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti.²⁹ Proto byl rozvod možný jen ve společensky odůvodněných případech, kdy byl v zájmu nejen samotných manželů, ale i celé společnosti. Znění § 24 odst. 1 ZOR, se tak nově od účinnosti zák. č. 91/1998, upírá pouze na vztah mezi samotnými manžely. Rozvod již nadále není celospolečenskou záležitostí, ale pouze soukromou záležitostí rozvádějících se manželů. Rozvod se tak stává běžnou a normální součástí života. Tomu odpovídá i snaha právní úpravy, aby rozvod urychlila a rozvádějícím se manželům co nejvíce usnadnila.³⁰ Což je dle mého názoru správný posun. Protože manželství by mělo být a dle mého názoru také je soukromou záležitostí každého jedince. Domnívám se, že manželství má soukromoprávní charakter. Na druhou stranu nepopírám, že jsou nezbytné i veřejnoprávní zásahy ze strany státu, zejména s ohledem na zájmy dětí manželů, které mohou být samotným rozvodem dotčeny. Také by pro společnost mělo být alarmující, že téměř každé druhé manželství, se dnes rozvádí.³¹ Což ale dle mého názoru rozhodně není vlivem právní úpravy, ale naopak celkového postoje dnešní společnosti k manželství a výchově dětí mimo manželství, na což však musí právní úprava reflektovat. Kdyby totiž právě naopak stavěla rozvádějícím se manželům první překážky rozvodu, dovolují si tvrdit, že by to vedlo pouze k nuceným manželstvím, která by neplnila žádný z účelů manželství. Takováto nefungující manželství mě samotné připadají mnohem horší nežli současná vysoká rozvodovost. Je tedy správně, když právní úprava reflektuje na potřeby a názory společnosti, které se mohou v průběhu několika let výrazně změnit, ať už změnu zapříčinila skutečnost politická, náboženská, sociální či jiná. Právní úprava by měla být tvořena pro obyvatelstvo a nikoli pro samotný stát. Pro právní a demokratický stát bude jistě výhodnější, když zákony bude lidé respektovat a považovat je za normy kvalitní, než když je budou obcházet a považovat za obsoletní.

Současné znění § 24 ZOR: Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.

²⁹ § 23/2: Lehkomyšlný poměr k manželství je v rozporu se zájmem společnosti. Proto lze ke zrušení manželství rozvodem přistoupit jen ve společensky odůvodněných případech.

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 69.

³¹ *Rozvodovost* [online]. Český statistický úřad, 16. 4. 2012 [cit. 3. prosince 2012]. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

1.2.2. Příčiny rozvratu manželství

Zatímco před novelou zákona o rodině, zák. č. 91/1998, měl soud zákonem výslovně stanovenou povinnost zjistit příčiny, které vedly k vážnému rozvrácení manželství a uvést je v odůvodnění rozhodnutí,³² podle současné úpravy již tuto povinnost ze zákona nemá. Dle názoru Králíka, soud musí brát příčiny rozvratu manželství v úvahu, zjistit je, a to i přesto, že mu to zákon výslovně neukládá, neboť jde de facto o zjištění skutkového stavu.³³ S tímto názorem souhlasím, protože je logické, že pokud má soud brát v úvahu příčiny rozvratu manželství, nepochybně je musí zjistit, i když mu zákon tuto povinnost výslovně neukládá.

Příčin rozvratu manželství můžeme najít hned několik. Jako nejčastější příčina rozvratu manželství podle soudních statistik je uváděna rozdílnost povah a zájmů.³⁴ Což je samo o sobě kategorie nesmírně široká a obecná. Troufám si tvrdit, že právě proto, je tak oblíbená a často využívaná. Umožňuje manželům nevytahovat vzájemné křivdy a nepředhánět se v tom, kdo komu více ublížil. Mezi další příčiny jsou uváděny nevěra, alkoholismus, a to s ohledem na vztah manželky k požívání alkoholu manžela, dále neuvážený sňatek, finanční neshody, odlišné výchovné metody dětí, až po fyzické napadání.³⁵ Na rozvratu manželství se nemusela podílet jen jediná příčina, ale mohlo jich být hned několik. Sami manžele mohou vnímat zcela odlišné příčiny jako důsledek rozvratu jejich manželství. Co je pro jednoho nepřekonatelným problémem se naopak u druhého vůbec nemusí projevit. Příčiny proto mohou být jak subjektivní (alkoholismus, nevěra), tak i objektivní (neplodnost).³⁶ Zjištění příčin rozvratu manželství je klíčové u sporného rozvodu, na základě nich totiž soud může dojít k závěru, že manželství je trvale a hluboce rozvráceno a nelze již očekávat obnovení manželského soužití.

Naopak u rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství, soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství a za splnění zákonem stanovených náležitostí manželství rozvede. Neznamená to ovšem, že by mezi manžely příčiny rozvratu manželství neexistovaly. Zákonem je pouze za splnění určitých předpokladů konstruována domněnka, že manželství je trvale a hluboce rozvráceno a nelze očekávat obnovení manželského soužití. O tom, zda je

³² Znění § 25 ZOR, před novelou zák. č. 91/1998: Soud je povinen zjistit příčiny, které vedly k vážnému rozvrácení manželství. Svá zjištění uvede v odůvodnění rozhodnutí.

³³ Viz KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 353.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo a v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 5.

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo a v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 5 - 6; DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana, FRANCOVÁ, Marie. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008, s. 4; *Rozvodovost* [online]. Český statistický úřad, 16. 4. 2012 [cit. 3. prosince 2012]. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 119.

zde konstruována domněnka vyvratitelné či nevyvratitelná nepanuje jednotný názor.³⁷ Většina odborné veřejnosti se přiklání k názoru, že je zde konstruována domněnka nevyvratitelná.³⁸ Jsou však i takoví, kteří tvrdí, že se jedná o domněnku vyvratitelnou, a pokud nebude prokázán opak, má se za to, že podmínky uvedené v § 24 odst. 1 ZOR, jsou splněny.³⁹

Zjištění, zda se jedná o domněnku vyvratitelnou či nevyvratitelnou, je pro soud důležité, protože na základě toho musí soud brát existenci určitých skutečností za bezpodmínečně či naopak podmíněně. Zatímco u vyvratitelné právní domněnky je přípustný důkaz opaku, u domněnky nevyvratitelné přípustný není. Vyvratitelná právní domněnka bývá zpravidla uvozena slovy „má se za to,“ „považuje se.“ Nevyvratitelná právní domněnka zase slovy „platí,“ „hledí se.“⁴⁰ Pokud bychom sledovali čistě znění § 24a ZOR, najdeme formulaci „má se za to že,“ což by svědčilo pro domněnku vyvratitelnou, a byl by připuštěn důkaz opaku. Já se však ztotožňuji s názorem většinovým, a to že je zde konstruována nevyvratitelná domněnka, že mezi manžely existuje kvalifikovaný rozvrat manželství. Vycházím zejména s ohledem na cíl a účel úpravy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Snahou zákonodárce bylo co možné nejvíce urychlit a usnadnit rozvod manželství tam, kde budou manželé schopni dosáhnout v důležitých osobních a majetkových věcech dohody. Navíc dokazování těchto nezbytných zákonných podmínek je pro soud značně obtížné, neboť se jedná o osobní, soukromé záležitosti manželů. Mnohdy soudy vychází jen ze shodného tvrzení manželů, jako je tomu zejména u podmínky, že manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí. I když tedy jazyková formulace § 24a ZOR nasvědčuje spíše domněnce vyvratitelné. Na základě výše uvedených důvodů se domnívám, že cíle úpravy by měly být stavěny nad jazykové formulace, a proto se tedy přikláním k názoru, že se jedná o domněnku nevyvratitelnou. Je totiž nutné si uvědomit, že na konečné znění zákona mají vliv právní laici, nikoli právní teoretici. Pro ně je nejdůležitější samotný účel ustanovení, nikoli formulace slov.⁴¹

³⁷ Srov. např. Haderka, Jiří. K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 6, s. 387 – 394; HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 558.

³⁸ Např. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 79; HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 56; VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 140.

³⁹ HADERKA, Jiří. K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24 a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 6, s. 391; HULMÁK, Milan. Recenze – M. Hrušáková a kolektiv: *Zákon o rodině. Komentář* (2. vydání). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 83.

⁴⁰ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné. 1. díl*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2005, s. 176 – 177.

⁴¹ NOZ přináší možné vyřešení této otázky. K řešení tohoto viz níže, kapitola č. 2.3 Rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství v NOZ

1.2.3. Pozitiva zakotvení § 24a ZOR

Stěžejním přínosem této již dlouhou dobu diskutované a očekávané úpravy je možnost komplexního řešení všech právních následků rozvodu manželství. Hlavní myšlenkou bylo zavedení úpravy, která by co možná nejlépe reagovala na nové potřeby moderní společnosti. Minimalizovala konfliktní situace mezi rozvádějícími se manžely a umožnila jim tak důstojný konec jejich manželství se zajištěním všech právních následků s rozvodem spojených, zejména ve vztahu k dětem, společnému majetku a bydlení.⁴² Použití tohoto ustanovení bude možné pouze v případech, kdy už mezi manžely došlo k tzv. psychologickému rozvodu, tj. oba manželé jsou s rozvodem vyrovnáni a alespoň částečně již překonali pocity křivdy a možné nespravedlnosti.⁴³ V jiném případě by totiž jen stěží, došlo ze strany manželů k nějaké dohodě, a tedy k naplnění požadavků, které zákon vyžaduje pro rozvod na základě § 24a.

Zákon je na druhé straně značně ochrannářský. Novelou zákona došlo k výraznému posílení ochrany zájmů nezletilých dětí. Soud tak nemusí manželství rozvést, a to i přesto, že se manželé na rozvodu dohodli a splnili podmínky ustanovení § 24a. Nově tedy s ohledem na ustanovení § 24 odst. 2, nemusí soud manželství rozvést s přihlédnutím k zájmům nezletilých dětí, které jsou dány zvláštními důvody. O tom, co jsou zvláštní důvody, však zákon mlčí. Z důvodové zprávy vyplývá, že zákonodárce tímto ustanovením nechrání děti všechny, ale jen děti nějakým způsobem hendikepované. Stejně jako většina odborné veřejnosti za tyto zvláštní důvody považuje jak důvody psychické (děti s výraznou citovou závislostí na jednom rodiči), tak důvody fyzické (postižené děti).⁴⁴ Zvýšená ochrana zájmu nezletilých dětí je velmi důležitá. U některých dětí totiž rozvod rodičů může mít na dítě daleko větší negativní dopady než případná smrt jednoho z rodičů.⁴⁵ Důsledky stresu se mohou projevat u dětí nejen po rozvodu, ale i dlouho po něm. Po rozvodu lze u dětí zaznamenat negativismus, impulzivitu, agresivitu a neposlušnost. I když už vypadá, že se děti adaptovaly na novou rodinnou situaci a nežádoucí chování již není navenek pozorovatelné, pocity ztráty a nejistoty

⁴² Ustanovení tak může plnit i důležitou funkci prevenční, neboť manželé mohou dopředu zvážit i všechny následky rozvodu, zejména tedy majetkové záležitosti. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 78.

⁴³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 30.

⁴⁴ NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s. 15; HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 71- 72; KOVÁŘOVÁ, Daniela. Jak psát žalobu o rozvod. *Právo a rodina*, 2006, č. 1, s. 3;

⁴⁵ Rozvod manželství představuje pro zúčastněné osoby velkou míru stresu. Novák se zaměřil na porovnání míry stresu a uvádí, že nejsilnější stres u dospělých způsobuje smrt partnera a hned za ním následuje rozvod. U dětí je na prvním místě smrt rodiče a za ní následuje rozvod rodičů. Viz NOVÁK, Tomáš. Rozvod a smrt rodiče – lze porovnat míru stresu? *Právo a rodina*. 2008, č. 3, s. 14 – 17.

mohou však u dětí trvat dále.⁴⁶ Zvýšenou ochranu nezletilým dětem poskytuje nově i oddělené řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, které nejen že je samostatným řízením, ale také musí časově předcházet rozvodovému řízení.⁴⁷

Jednoznačným přínosem, který rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství přináší, je také rychlost rozvodového řízení. Dvořáková Závodská výstižně pojmenovala svůj článek Rozvod „za 10 minut,“ protože přesně tak dlouho trvalo rozvodové jednání její klientky, a to včetně vyhlášení rozsudku.⁴⁸ Autorka ovšem na druhé straně upozorňuje i na úskalí, která úprava přináší. S jejím názorem se zcela ztotožňuji. Rozvodové řízení je sice možné zvládnout za 10 minut, ale zato samotnému jednání bude předcházet složité jednání s manželkou, a to nemluvě o přípravě dohod a smluv, která § 24a vyžaduje. Jen stěží si tak lze představit, že by samotní manželé bez pomoci advokáta zvládli vše potřebné sami připravit. Díky praxi v advokátní kanceláři jsem sepisovala desítky žalob o rozvod manželství dle § 24a. Sepsání samotné žaloby o rozvod manželství díky vzorům na internetu již dnes není a nemusí být pro manželku až tak velkým problémem, i když i tak se domnívám, že by se manželé neobešli bez mnohých výzev soudu o opravy a doplnění žaloby. To by se však v konečném důsledku projeвило nejen na délce trvání rozvodu manželství, ale i na vynaložených nákladech a času samotných manželů. Já sama považuji pro laika za zcela nejobtížnější sepsání smlouvy upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Dovoluji si tvrdit, že bez advokátní pomoci si manželé sami nebudou schopni smlouvu sepsat tak, aby odpovídala jak zákonným požadavkům, tak následně i jejich představám. Uvědomuji si možná úskalí zejména pro nemajetné manželky. Na druhou stranu se domnívám, že náklady na advokáta v rozvodových věcech nepředstavují dnes nijak horentní sumy. Navíc advokát může pro manželky připravit pouze nezbytné písemné podklady. V rozvodovém řízení už žádného z manželů zastupovat nemusí. Není ani nezbytné, aby si každý z manželů vyhledával svého vlastního advokáta, ale naopak postačí, pokud se společně obrátí na jednoho. Aby tady bylo možno dosáhnout rychlého a pokud možno bezproblémového rozvodu, který bude v budoucnu dostatečně upravovat poměry obou manželů, bez advokátní či odborné pomoci se manželé neobejdou. Pro některé tato skutečnost může být nesmírně negativní, já však s ohledem na převažující výhody a cíle úpravy toto omezení nevnímám jako zásadní problém.

⁴⁶ ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 114.

⁴⁷ K řešení tohoto viz níže, kapitola 1.2.7 Dohoda o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

⁴⁸ Viz DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozvod „za 10 minut.“ *Rodinné právo*, 2008, č. 0, s. 16 - 18.

1.2.4 Interpretiční potíže vzniklé v souvislosti s přijetím zák. č. 91/1998

Již na počátku účinnosti zák. č. 91/1998, existovaly nejasnosti ohledně rozvodových řízení, které byly zahájeny ještě před datem účinnosti novely zákona. Většinovým názorem bylo zastáváno, že se plně uplatní zákon o rodině v novelizované podobě.⁴⁹ Tento názor vycházel z neexistence přechodných ustanovení k řízení o rozvodových věcech a s ohledem na § 113 odst. 1 OSŘ, který novela ruší. Dále z toho, že postup soudu je upraven procesním právem, které se uplatňuje v podobě účinné v době provádění procesních úkonů. Ozývaly se však i takové názory, že se nový předpis vztahuje pouze na řízení zahájená po účinnosti novely. Druhý názor poukazuje na přechodné ustanovení čl. VIII bod 5. zákona, tedy že „ustanoveními tohoto zákona se řídí i právní vztahy vzniklé před 1. srpnem 1998; vznik těchto právních vztahů, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé do 31. července 1998 se však posuzují podle dosavadních předpisů“ a hodlá na návrh na zahájení řízení o rozvod manželství podaný před 1. srpnem 1998, hledět jako na právní skutečnost zakládající vznik právního vztahu ve smyslu věty za středníkem citovaného ustanovení.⁵⁰

Zastávám názor většinový, neboť se zcela ztotožňuji s názorem Spáčila a Vojtka, že hmotněprávní vztahy na základě konstitutivních soudních rozhodnutí vznikají, mění se a zanikají až okamžikem právní moci rozhodnutí a rozsudek, jímž se manželství rozvádí, je rozsudkem konstitutivním. Na základě tohoto tvrzení tak nelze o posuzování právních vztahů uvažovat dříve, než do nabytí právní moci rozhodnutí, protože až tímto okamžikem jsou naplněny podmínky k jejich vzniku. Samotným podáním žaloby o rozvod manželství se tedy postavení manželů zatím nemění.⁵¹

1.2.5 Předpoklady rozvodu manželství podle § 24a ZOR

Nezbytnými zákonnými podmínkami, které musí být splněny, aby mohlo být manželství rozvedeno bez zjišťování příčin rozvratu manželství, jsou následující:

1. Manželství trvalo nejméně jeden rok.

V komentáři k ZOR se dočteme, že stanovením doby trvání manželství, se zákonodárce snaží předejít zcela neuváženým rozvodům a manželstvím.⁵² Jaké okolnosti zákonodárce

⁴⁹ Tento názor zastávali např. Spáčil, Vojtek, Králík. Viz např. SPÁČIL, Jiří, VOJTEK, Petr. Novela zákona o rodině a řízení o rozvod manželství. *Soudní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 200 - 201; KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7. s. 352 - 359.

⁵⁰ SPÁČIL, Jiří, VOJTEK, Petr. Novela zákona o rodině a řízení o rozvod manželství. *Soudní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 200.

⁵¹ Tamtéž

⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 79.

vedly k vymezení právě jednorocní lhůty, mohu jen polemizovat. Stejně jako o tom, zda je lhůta jednoho roku dostačující, aby ochránila manžele od neuvážených kroků. Osobně si myslím, že stanovení této lhůty je nadbytečné, ne – li dokonce negativní. Domnívám se totiž, že čím dříve dojde od uzavření manželství k jeho rozvodu, tím méně společného majetku spolu manžele nabydou, a za předpokladu, že důvodem uzavření manželství nebylo těhotenství, tak jen stěží stihnou založit rodinu. Tím, že by se zde neměly vyskytovat konflikty ohledně společného majetku a dětí, jsou zde ideální podmínky pro rychlý a bezproblémový rozvod manželství. Nevidím tedy žádný důvod, proč bychom měli mít zájem na udržování nefunkčních manželství. Takováto manželství jsou zcela nežádoucí a zbytečná. Pokud každý z manželů žije jinde, společně neuhrazují žádné náklady, intimně se nestýkají, netráví spolu volný čas, netouží po společných dětech, proč by spolu měli nadále formálně zůstat. Netvrdím samozřejmě, že všichni takoví manželé budou schopni dohody. Jistě budou i tací, kteří si budou ubližovat, urážet se a dělat vzájemné naschvály. To však mohou i manžele, jejichž manželství trvalo klidně i přes 20 let. U nich lze naopak předpokládat, že budou mít daleko větší problémy splnit zákonné podmínky § 24a ZOR, protože je bude spájet rozsáhlý majetek a společné děti.

Domnívám se tedy, že právě od počátku neharmonickým manželstvím, která se projevují disfunkčně již od svého počátku, by mělo být umožněno ukončit jejich nefungující manželství, co možná nejjednodušeji, a tedy pomocí § 24a ZOR. Vzhledem k tomu, že uzavření manželství a jeho rozvod je čistě soukromou záležitostí každého jedince, nemělo by být cílem zákonodárce udržovat tyto nefunkční manželství a trestat ty manžele, kteří se vzali bez důkladné znalosti a partnera plně „neprokouli“ hned v počátcích. Takový zásah do soukromoprávní sféry jednotlivce by zákonodárci neměl náležet. Závěrem jen dodám, že na neuvážené rozhodnutí navíc rozhodně nelze usuzovat z délky trvání manželství. Proto si neodpustím poukázat na starší muže, kteří jsou schopni ze dne na den díky pobláznění z mladé slečny opustit manželku a děti.

Z výše uvedených důvodů proto zastávám názor, že tato časová podmínka je zcela nešťastná, protože nereaguje flexibilně na trendy dnešní společnosti a zasahuje do oblasti soukromoprávních vztahů, do kterých zákonodárci zasahovat nepřísluší. Pro mě samotnou jsou větším problémem nefungující manželství než případná vyšší rozvodovost. Daleko důležitější je totiž psychická pohoda lidí než vysoká čísla rozvodových statistik. Lepší žít v harmonickém prostředí bez hádek a stresu než v prostředí nadávek a naschválů, což se vztahuje rozhodně i na manželství s dětmi.

Zákonodárcem daná podmínka, aby manželství trvalo nejméně jeden rok, umožňovala navíc již v počátcích účinnosti zákona možné interpretační problémy. Šlo o to, že zákonodárce nestanovil, zda lhůta jednoho roku měla být splněna ke dni podání návrhu nebo ke dni rozhodování soudu. Odborná veřejnost zaujala stanovisko, že roční existence manželství musí být splněna ke dni podání žaloby o rozvod.⁵³ To je dle mého názoru logické, protože už v okamžiku podání žaloby manželé vědí, že tuto podmínku splnili. Kdyby rozhodným okamžikem byl až den rozhodování soudu, vznikaly by na straně manželů důvodné obavy, zda tuto podmínku splní, protože oni sami nemohou vědět, kdy přesně bude rozvodové jednání nařízeno. Proto se také přikláním k názoru, že lhůta jednoho roku musí být splněna ke dni podání žaloby o rozvod.⁵⁴ Co se týká počátku roční lhůty, ta problémy nepůsobí. Lhůta začíná běžet ode dne uzavření manželství, což lze bez sebemenších problémů vyčíst z oddacího listu.⁵⁵

2. Manžele spolu nejméně šest měsíců nežijí

Pro splnění této podmínky zákon nevyžaduje oddělené bydliště manželů. Manželé tak spolu budou žít, i když budou bydlet odděleně, tedy jeden z nich bude bydlet na jiném místě, ať z důvodů studijních, pracovních, finančních atd. Společné žití manželů je otázkou jejich osobního, ale i věcného společenství. Stěžejní tak budou hlavně skutečnosti, zda manželé doposud vedou společnou domácnost, udržují intimní styky, sdílejí radosti i problémy, tráví společně volný čas, pečují osobně jeden o druhého apod.⁵⁶

Úprava je velice praktická, protože umožňuje splnění podmínky společného žití pro širokou skupinu manželů. Složitější situaci musí řešit soud v soudním jednání, protože pro soud je dokazování společného žití nesmírně obtížné. Vždyť se jedná o osobní, intimní záležitosti samotných manželů. Soudy se z tohoto důvodu spokojují s dokazováním společného žití na základě souhlasného tvrzení účastníků. Což může také někdy nechtěně přinášet problémy.⁵⁷ Je otázkou, jak by se měl soudce zachovat v případech, kdy oba manželé na rozvodu trvají, splňují nezbytné zákonné předpoklady až například na ten, že mezi nimi

⁵³ Např. HADERKA, Jiří. K některým dalším poznatkům z aplikace § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 9, s. 592 – 596; KOVÁŘOVÁ, Daniela. Advokáti, klienti a dohodnuté rozvody. *Právo a rodina*, 1995, č. 1, s. 6; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 7.

⁵⁴ Také zákonodárce se v § 757 odst. 1 NOZ přiklonil k tomuto většinovému názoru. K řešení tohoto viz níže, kapitola č. 2.3.1 Předpoklady rozvodu manželství podle § 757 NOZ

⁵⁵ JONÁKOVÁ, Irena. Nesporný rozvod – procesní aspekty řízení. *Právo a rodina*, 2008, č. 8, s. 14.

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 7.

⁵⁷ Vzpomínám si, na historku Hrušákové, kterou vyprávěla na přednáškách z rodinného práva, kdy během rozvodového jednání na základě § 24a ZOR, se soudkyně zeptala žalobkyně, zda ještě vede s manželem společnou domácnost a zda je mezi nimi ještě nějaký intimní vztah. Žalobkyně zcela razantně odpověděla, že společně nebydlí, a že žádný intimní vztah mezi nimi již není, akorát že si včera byla u manžela pro poslední věci, tak se spolu naposledy na rozloučenou pomilovali. Manželství i přesto bylo rozvedeno a odpověď žalobkyně v celém znění, do protokolu zapsána samozřejmě nebyla.

proběhl jeden intimní styk „na rozloučenou.“ Domnívám se, že by soudce v takových případech neměl jen slepě aplikovat danou normu, ale měl by přihlížet také k účelům a cílům, které norma sleduje. Vycházet z domněnky, že díky jednomu intimnímu styku, by bylo možné obnovit manželské soužití, je příliš idylické a dovolím si říci naprosto nepravděpodobné.

Stejně jako u ročního trvání manželství, musí být tato podmínka naplněna ke dni podání návrhu na rozvod manželství.⁵⁸ Vzhledem ke složitosti dokazování, kdy soud vychází ze souhlasného tvrzení účastníků, tak stačí, pokud se manželé na této době dohodnou a oba pak tvrdí totéž. Takže možnost naplnění tohoto zákonného požadavku je téměř zcela v rukou manželů a v případě problémů s nedodržením lhůty, může dobře mířená rada zkušeného advokáta tuto podmínku souhlasným tvrzením manželů obejít.

3. Druhý manžel se k návrhu připojí

Zákon nestanovuje formu tohoto připojení. Připojení tak může být na samostatné listině, či přímo na rozvodovém návrhu. Aby soud mohl postupovat podle § 24a ZOR, je nutné, aby se manžel k návrhu připojil již v době podání žaloby o rozvod manželství. V případě, že se k návrhu připojí až v průběhu rozvodového řízení, rozvod podle § 24 ZOR se může při splnění dalších zákonných předpokladů § 24a ZOR, změnit na rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství.⁵⁹ V současné době je tedy nutné, aby žalobu o rozvod manželství podal jeden z manželů s tím, že druhý manžel se může k žalobě připojit. Společný návrh manželů zatím možný není. Tato situace se však od 1. 1. 2014 má změnit.⁶⁰

1.2.6. Smlouvy předkládané manžely podle § 24a odst. 1 písm. a) ZOR

V případě, kdy manželé splnění všechny tři výše uvedené podmínky, soudy nezjišťují existenci ani příčiny rozvratu manželství, ale má se tedy za to, že manželství je trvale a hluboce rozvráceno a nelze předpokládat obnovení manželského soužití. Soud manželství rozvede, pokud manželé předloží:

- a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů,
- b) práva a povinnosti společného bydlení a
- c) případnou smlouvu o vyživovací povinnosti k rozvedenému manželovi

Ad a) Jak už bylo řečeno výše, musí manželé předložit písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných

⁵⁸ HADERKA, Jiří. K některým dalším poznatkům z aplikace § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*. 1999, č. 9, s. 592 – 596 (Rozsudek okresního soudu ze dne 27. 1. 1999, sp. zn. 18 C 323/1998, rozsudek okresního soudu ze dne 25. 3. 1999, sp. zn. 19 C 42/1999, rozsudek okresního soudu ze dne 13. 4. 1999, sp. zn. 18 C 45/1999).

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 7.

⁶⁰ K řešení tohoto viz níže, kapitola č. 3.3.1 Jednotlivá ustanovení řízení o rozvod manželství

majetkových vztahů. Co však zákonodárce myslí pojmem vzájemné majetkové vztahy, se ze ZOR ani jiného zákona nedozvíme. Ze zákona není zřejmé ani to, co všechno by mělo být pod tento pojem zahrnuto. To samé platí i o náležitostech této smlouvy.⁶¹ Jediné co ZOR stanovuje je nutnost písemné formy s úředně ověřenými podpisy účastníků.

Smlouvou o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, měl zákonodárce zřejmě na mysli dohodu o vypořádání společného jmění manželů. Důvod, který mohl vést k tomu, že ZOR nehovoří přímo o SJM, může být skutečnost, že do původního poslaneckého návrhu byl článek obsahující novelizaci OZ, kterým se BSM mění na SJM, doplněn až dodatečně na základě pozměňovacího návrhu ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny. Na následnou provázanost tohoto institutu do dalších ustanovení novely se tak zřejmě zapomnělo.⁶² S ohledem na nepřesné vymezení tohoto ustanovení je tak manželům dána možnost, aby zároveň společně se SJM vypořádali i další společné majetkové vztahy, které mezi manžely existují, např. zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví.⁶³ To může být pro manžely nesmírně praktické. Mohou tím totiž v budoucnu předejít dalším případným sporům.

Problém, se kterým se právní praxe musela vypořádat, bylo, zda vůbec smlouva o vypořádání SJM může být podle § 24a ZOR platná. Společné jmění manželů, totiž podle § 149 odst. 1 OZ, zaniká až právní mocí rozsudku o rozvod manželství. Novela zák. č. 91/1998, tak boří dlouhodobě zastávaný názor judikatury, že před právní mocí rozsudku o rozvodu nelze SJM (bývalé BSM) platně vypořádat.⁶⁴ Tento problém právní praxe rychle vyřešila.

V úvahu přicházely dvě možnosti. Jako lepší se jeví uzavření smlouvy s odkládací podmínkou ve smyslu § 36 OZ, čímž účinnost smlouvy nastane až po právní mocí rozsudku o rozvod. Druhou možností je uzavření smlouvy o smlouvě budoucí, ve smyslu § 50 OZ. Závazek uzavřít smlouvu v dohodnuté době je sice žalobou vynutitelný, pokud však do jednoho roku nebude podána žaloba, závazek ze smlouvy o smlouvě budoucí zanikne. Mohlo by tak dojít k situaci, kdy by bylo manželství již rozvedeno, zatímco majetkové vztahy by nebyly dosud vyřešeny. K vypořádání by tak muselo dojít až na základě nastoupení zákonné nevyvratitelné domněnky o vypořádání ve smyslu § 150 odst. 4 OZ či na základě soudního

⁶¹ KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 354.

⁶² JURČÍK Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 10.

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 80; JURČÍK Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 10; Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2010 sp. zn. 28 Cdo 4913/2009.

⁶⁴ KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 354.

rozhodnutí, což je však v rozporu se smyslem a účelem ustanovení § 24a. Soudní praxe se tedy poměrně rychle po nabytí účinnosti velké novely zákon o rodině přiklonila k závěru, že smlouvy o vypořádání je třeba uzavírat s odkládací podmínkou.⁶⁵ Vzhledem k výše uvedenému nezbyvá než souhlasit, protože odkládací podmínka vyhovuje cílům § 24a mnohem lépe. Smlouva o smlouvě budoucí by mohla vést k možným budoucím sporům mezi manžely, což se přiči účelu § 24a. Praktické bude smlouvu uzavřít co možná nejbliže k rozvodovému řízení. Dále je vhodné přidat obecnou klauzuli, která bude upravovat, jakým způsobem budou vypořádány aktiva a pasiva, která vzniknou v mezidobí od podpisu dohody do právní moci rozsudku o rozvodu.⁶⁶

Judikatura tedy stanovila, že smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů podle § 24a odst. 1 ZOR je institutem zákona o rodině s dopadem do majetkových poměrů manželů po rozvodu. Na rozdíl od vypořádání zaniklého společného jmění manželů se předpokládá její uzavření před rozvodem a manželům dovoluje, aby v jejím rámci upravili do budoucna vzájemné majetkové vztahy v jiném rozsahu než vymezeném společném jměním manželů.⁶⁷ Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových práv manželů je platná pouze v případech, kdy soud o rozvodu rozhodl podle § 24a ZOR.⁶⁸

Další nejasnosti vyvstaly ohledně otázky, zda a v jakém rozsahu by soud měl přezkoumávat platnost této dohody. Judikatura uvádí, že ve vztahu k předložené smlouvě se soud omezí na její konstatování, aniž by posuzoval její věcnou správnost.⁶⁹ Souhlasím s názorem Maška, že soud je povinen zkoumat, zda smlouva není absolutně neplatná. Tj. zda projevy vůle stran byly učiněny svobodně, vážně a srozumitelně, jestli předmětem smlouvy není nemožné plnění, jestli smluvní strany jsou plně způsobilé k právním úkonům, popř. jestli smlouva svým obsahem neodporuje zákonu nebo jej neobchází, či zda se nepříčí dobrým mravům.⁷⁰ Mašek dále uvádí, že v praxi převažuje názor, že není – li smlouva neplatná z jiného důvodu, nezpůsobuje její neplatnost ani ta skutečnost, že se v ní vypořádává něco, co dosud právně neexistuje. I tuto smlouva tedy lze platně uzavřít.⁷¹

Je nutné si uvědomit, že kdyby soud zkoumal obsah smluv, řízení by bylo časově mnohem náročnější, což by se projevilo na jeho samotné délce. To je však s ohledem na cíle

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 80.

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 81.

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005.

⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. 30 Cdo 257/2001.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005.

⁷⁰ MAŠEK, Daniel. Smlouvy podle § 24a zákona o rodině. *Právo a rodina*, 2003, č. 2, s. 4.

⁷¹ Tamtéž

tohoto institutu nežádoucí. Na druhé straně může dojít k situaci, kdy jeden z manželů bude majetkově znevýhodněn. Dohoda tak nemusí respektovat princip rovného majetkového podílu obou manželů. Některé okolnosti zkrátka nelze přepočítat na peníze, vlivy při vypořádávání tak mohou sehrát otázky okolo dětí, bydlení, duševního zdraví apod.⁷²

Ad b) Předložení smlouvy o vypořádání práv a povinností společného bydlení

Stejně jako tomu bylo už u předchozí smlouvy, zákonodárce používá pojem práva a povinností společného bydlení, který však už blíže neobjasňuje. Tento pojem nenajdeme ani v jiném zákoně. Co se týká obsahu a rozsahu této dohody, o tom zákon mlčí také.⁷³

V komentáři k ZOR se dočteme, že zákon měl zřejmě na mysli především vypořádání právního titulu bydlení. Následné řešení je odvislé od druhu bydlení.⁷⁴ Dohoda manželů o této skutečnosti může být obsahem dohody o vypořádání SJM pro dobu po rozvodu, příp. mít charakter samostatné smlouvy.⁷⁵

Ad c) smlouva o případné vyživovací povinnosti

Na rozdíl od předchozích dvou smluv, které musí být předloženy obligatorně, je vyživovací povinnost fakultativní. Tento názor je zastáván většinou odborné veřejnosti⁷⁶ s poukazem na znění zákona, kde se mluví o „případné vyživovací povinnosti.“ Vzhledem k existenci slova „případná“ si dovoluji tvrdit, že o fakultativnosti této smlouvy nemůže být pochyb.⁷⁷

Zákon nevyžaduje, aby všechny výše uvedené smlouvy byly předloženy ihned s podáním žaloby o rozvod manželství. To je dle mého názoru velmi praktické, zejména s ohledem na majetkové záležitosti, které se od podání žaloby o rozvod manželství mohou

⁷² JURČÍK, Radek. Praxe rozvodového řízení. *Rodinné právo*, 1999, č. 7, s. 5; KOVÁŘOVÁ, Daniela. Advokáti, klienti a dohodnuté rozvody. *Právo a rodina*, 1995, č. 1, s. 8.

⁷³ KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 354; JURČÍK Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 11.

⁷⁴ Vliv má tedy to, zda manželé užívají nedružstevní byt na základě společného nájmu bytu. Družstevní byt, který nabyt jeden z nich před uzavřením manželství či který jeden z nich nebo oba nabyli za trvání manželství. Služební byt, byty zvláštního určení nebo byty v domě zvláštního určení. Zda manželé užívají byt nebo dům na základě vlastnického práva, a ten je součástí společného jmění manželů či je v podílovém spoluvlastnictví. V podrobnostech HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 81 – 82.

⁷⁵ JURČÍK Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, 11 s.

⁷⁶ Viz např. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 82; stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 19/2007.

⁷⁷ Tento názor však nesdílí např. Haderka Viz HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 82.

zcela razantně změnit. Soudům tedy postačí, když všechny tyto smlouvy budou předloženy až při soudním jednání.⁷⁸

Pokud smlouvy nespĺňují formální a obsahové náležitosti stanovené v § 24a odst. 1 písm. a) ZOR, soud nemůže manželství rozvést, ale na druhou stranu nemůže z tohoto důvodu bez dalšího žalobu zamítnout. Soud manželům poskytne přiměřenou lhůtu k nápravě. Pokud však tuto lhůtu nedodrží, nastoupí poučovací povinnost soudu podle § 118a odst. 2, 3 OSŘ, o povinnosti doplnit rozhodující skutečnosti a prokázat tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství, což znamená, že se dále v řízení bude postupovat na základě § 24 ZOR.⁷⁹

Jak už bylo naznačeno výše, soudní praxe se přiklonila k závěru, že smlouvy je třeba uzavírat s odkládací podmínkou. Závěrem je nutné doplnit, že všechny uvedené smlouvy pozbývají platnosti pravomocným zamítnutím návrhu na rozvod manželství a nejsou použitelné ani v případě, kdy bylo manželství rozvedeno v rámci řízení podle § 24 ZOR⁸⁰

Právě úpravu smluv na základě § 24a odst. 1 písm. a) ZOR považují za nejvíce problematickou, protože způsobuje mnoho nejasností a nedokonalostí. Bohužel ani NOZ tuto problematiku neřeší dle mého názoru uspokojivě a úpravu nijak zvlášť nezpřesňuje.⁸¹

1.2.7 Dohoda o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu

Novelou zák. č. 91/1998 došlo ke značnému posílení zájmu nezletilých dětí. ZOR v původním znění spojoval řízení o rozvod manželství s řízením o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Novela zákona však nově řízení odděluje na dvě samostatná řízení, což reflektuje i úprava v OSŘ, kde došlo ke zrušení § 113/1 OSŘ.⁸² Z komentáře k ZOR vyčteme, že snahou zákonodárce bylo zamezit dlouhodobým sporům o děti v případech, kdy bylo manželství již pravomocně rozvedeno.⁸³ Problémem totiž bylo, že výrok o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu po rozvodu byl výrokem závislým. V případě, že jeden z manželů podal odvolání do výroku o rozvodu, nenabývaly právní moci

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 80.

⁷⁹ HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 59; Usnesení Krajského soudu v Hradci králové ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 25 Co 30/2001.

⁸⁰ MAŠEK, Daniel. Smlouvy podle § 24a zákona o rodině. *Právo a rodina*, 2003, č. 2, s. 3; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. 30 Cdo 257/2001.

⁸¹ K řešení tohoto viz níže, kapitola č. 2.3.1 Předpoklady rozvodu manželství podle § 757 NOZ

⁸² Tehdejší znění § 113/1 OSŘ: S řízením o rozvod manželství je spojeno řízení o úpravu poměrů manželů k nezletilým dětem z jejich manželství pro dobu po rozvodu.

⁸³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 89.

ani rozvod, ani úprava poměrů. Pokud ale naopak bylo podáno odvolání do výroku o svěřeni do výchovy, nabyl rozvod právní moci, ale poměry dětí upraveny nebyly.⁸⁴

Hned v úvodu je potřeba opět připomenout, že v zák. č. 91/1998 chybí příslušné intertemporální ustanovení. S ohledem na již výše uvedené⁸⁵ jen dodám, že nemůže obstát rozvodový rozsudek, vydaný po 1. 8. 1998 podle ZOR ve znění účinném do 31. 7. 1998, a to i kdyby návrh na zahájení řízení byl podán před tímto datem.⁸⁶ Stejně tak se domnívám, že v případě odvolání podaného po účinnosti novely, a to pouze ve věcech úpravy poměrů k nezletilým dětem, by měl rozhodovat opatrovnický soud, neboť rozhodnutí rozvodového soudu by již nepřicházelo v úvahu.

Aby tedy soud mohl rozhodnout o rozvodu manželů s nezletilými dětmi, je nezbytným předpokladem pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Bez této dohody nemůže soud manželství rozvést. Hlavní úmysl zákonodárce je zcela zřejmý, a to chránit nezletilé děti, které mohou být rozvodem svých rodičů citelně zasaženy. Obsahem dohody je svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů a zároveň povinnost druhého rodiče podílet se na výživě dítěte. Dohoda nemusí upravovat pouze poměry po rozvodu manželství, ale je však velmi praktické upravit současně také poměry k nezletilým i na dobu před rozvodem manželství. Taková úprava bude praktická zejména v těch situacích, kdy spolu rodiče dítěte nežijí, případně pokud spolu sice žijí, ale jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti. Rodiče se nemusí na těchto otázkách shodnout. Postačí, pokud ponechají rozhodnutí na soudu. Podstatou je totiž to, aby se rodiče dohodli na úpravě poměrů k nezletilému na dobu po rozvodu, protože pouze to je jedna ze zákonem vyžadovaných podmínek pro rozvod dle § 24a.⁸⁷ V průběhu své praxe jsem psala právě dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu před rozvodem i po rozvodu manželství. Zvolené řešení považuji za velmi vhodné, a to nejen díky zvýšené právní jistotě manželů, ale zejména s ohledem na samotné dítě. To se již může začít přizpůsobovat novým podmínkám, kterým bude vystaveno po rozvodu manželství jeho rodičů.

Dále považuji za nutné zmínit, že soud dohodu rodičů pouze schvaluje, sám o úpravě poměrů nerozhoduje.⁸⁸

Možným úskalím úpravy může být pro manžele rozdílná příslušnost rozvodového a opatrovnického soudu, ke které může v některých případech dojít.⁸⁹ Což však osobně

⁸⁴ Tamtéž

⁸⁵ K řešení tohoto viz výše, kapitola 1.2.4 Interpretací potíže vzniklé v souvislosti s přijetím zák. č. 91/1998

⁸⁶ SPÁČIL, Jiří, VOJTEK, Petr. Novela zákona o rodině a řízení o rozvod manželství. *Soudní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 201.

⁸⁷ JONÁKOVÁ, Irena. Nesporný rozvod. *Právo a rodina*, 2008, č. 7, s. 11.

⁸⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 8.

nepokládám za až tak významné. Naopak se domnívám, že zavedení tohoto speciálního řízení bylo velmi vhodné. Řízení totiž vede soudce, který již v minulosti mohl o dítěti rozhodovat či teprve v budoucnu bude vztahy k dítěti v případě neshod rodičů znovu posuzovat.⁹⁰

Problematická je otázka, v jaké lhůtě od právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí na dobu po rozvodu má být podána žaloba o rozvod manželství. Zákon nestanovil ani to, jak stará mohou být rozhodnutí o úpravě poměrů před zahájením rozvodového řízení. Je nutné tak vyřešit, zda je potřeba nejprve podat návrh na úpravu v opatrovnickém řízení a teprve po právní moci tohoto rozhodnutí žalobu o rozvod či lze podat oba návrhy současně. V praxi mohou nastat obě situace.⁹¹ V komentáři k ZOR se dočteme, že by opatrovnický soud neměl ve věci rozhodnout dříve, než bylo zahájeno řízení o rozvod manželství.⁹² Já jsem se ve své praxi setkala s tím postupem, že jsme zasílali jednak žalobu o rozvod manželství, tak i dohodu o úpravě poměrů nezletilých dětí na dobu před i po rozvodu manželství. Toto řešení mi připadá vhodnější, neboť zakládá předpoklad, že manželé mají skutečně v úmyslu se rozvést. Kdyby si totiž manželé následně podání žaloby o rozvod manželství rozmysleli nebo ho podali až po několika letech, tak by jen stěží v tomto mezidobí nedošlo ke změnám poměrů. To by pak samozřejmě znamenalo opětovnou potřebu schválení dohody rodičů opatrovnickým soudem.⁹³ Z praktického hlediska se tak proto jeví nejlepší současné podání obou návrhů. Z vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy nevyplývá povinnost vzájemné informovanosti mezi opatrovnickým a rozvodovým soudem. Z tohoto důvodu v zájmu rychlosti je vhodné po právní moci rozsudku o úpravě poměrů požádat rozvodový soud o nařízení jednání ve věci.⁹⁴

⁸⁹ Příslušnost opatrovnického soudu je v tomto řízení dána ustanovením § 88 písm. c) OSŘ. Jedná se tedy o soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště, na rozdíl od příslušnosti soudu provádějícího rozvodové řízení, jehož příslušnost je založena ustanovením § 88 písm. a) OSŘ. Soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů; není-li takového soudu, je příslušný obecný soud žalovaného, a není-li ani takového soudu, obecný soud žalobce.

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 90.

⁹¹ Viz KOVÁŘOVÁ, Daniela. Advokáti, klienti a dohodnuté rozvody. *Právo a rodina*, 1995, č. 1, s. 7.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 90.

⁹³ Stejný názor zastává i NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s. 16.

⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 91.

2. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

2.1 NOZ jako kodex soukromého práva

K 1. 1. 2014 nabude účinnost nový občanský zákoník, zák. č. 89/2012 Sb., který jako kodex soukromého práva bude zahrnovat veškerou soukromoprávní materii, nově tak mimo jiné i právo rodinné. Stávající zákon o rodině přestane platit a NOZ se tak stane hlavním pramenem rodinného práva. Nejedná se o koncepci nijak netradiční a novou, protože občanské právo bylo celkově kodifikováno již na počátku 19. století, a to v podobě Všeobecného zákoníku občanského z roku 1811, který u nás platil do roku 1949. K oddělení rodinného práva od obecného práva občanského došlo zák. č. 265/1950 Sb., o právu rodinném.⁹⁵ Hlavním faktorem byla politická situace, která v tehdejšímu Československu panovala. Názory v tomto období totiž vycházely ze zcela odlišných hodnot a cílů.⁹⁶ Kodex proto bude upravovat nejen vztahy majetkové, jako tomu je dosud v platném a účinném občanském zákoníku, ale nově i postavení osob a jejich soukromá práva a soukromé povinnosti vznikající z jejich vzájemného styku. Práce na tomto právním předpisu byly zahájeny již na počátku roku 2000. Po více než deseti letech se tak podařilo dokončit rekodifikaci soukromého práva jako komplexní právní úpravy soukromoprávních vztahů.⁹⁷

Rodinné právo je systematicky zařazeno v části druhé NOZ pod názvem Rodinné právo. Ustanovení § 655 – § 975 NOZ tak z obsahového hlediska představují nástupce dnešního zákona o rodině. Z důvodu komplexnosti se však nelze obejít ani bez části třetí NOZ, kde se nachází právní úprava absolutních majetkových práv a právo dědické, bez části čtvrté upravující relativní majetková práva nebo bez ustanovení společných, přechodných a závěrečných.⁹⁸

2.2 Právní úprava rozvodu manželství podle NOZ

Úpravu zániku manželství nalezneme v části druhé, hlavy první, dílu pátém. Změny v oblasti rozvodu manželství, které NOZ přináší, nejsou nijak dramatické, dovoluji si tvrdit,

⁹⁵Důvodová zpráva k NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 2. února 2013].

⁹⁶ Viz např. KNAPP, Viktor. Systém československého socialistického práva v historii čtyřiceti let. *Právník*, 1985, s. 441 – 453.

⁹⁷Důvodová zpráva k NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 2. února 2013].

⁹⁸ CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTÁK Radim. K novému rodinnému právu: do roka a do dne. *Právo a rodina*, 2013, s. 8.

že jsou téměř minimální.⁹⁹ Přesto zákonodárce snahu o doplnění a vymezení některých institutů podnikl a nově je do NOZ zakotvil. O tom bude pojednáváno níže.

2.2.1 Právní důvod rozvodu manželství v NOZ

Stejně jako je tomu doposud v zák. č. 94/1963 Sb., o rodině může manželství za života manželů zaniknout pouze jeho rozvodem.¹⁰⁰ Zachován zůstal také požadavek kvalifikovaného rozvratu manželství jako jediného možného rozvodového důvodu.

Oproti současnému znění, které můžeme nalézt do 31. 12. 2013 v § 24 ZOR.¹⁰¹ NOZ v § 755 odst. 1 stanovuje, že manželství může být rozvedeno, pokud je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. Zákonodárce tak nově přidává podmínku nenapravitelného rozvrácení manželského soužití. Osobně toto doplnění považuji za nadbytečné. Domnívám se, že pokud je manželství rozvráceno natolik, že již nelze očekávat obnovení manželského soužití, pak je nepochybně rozvráceno již přeci nepřekonatelně. Z tohoto důvodu považuji doplnění tohoto ustanovení za zbytečné, neboť je formulováno to, co již dávno z ustanovení vyplývalo.

2.2.2 Dualismus rozvodového řízení

Zachován zůstal také dualismus rozvodového řízení, a to se zjišťováním příčin rozvratu a bez zjišťování příčin rozvratu, neboť se dle názoru Platěnkové jedná o osvědčenou praxi, která odpovídá moderním poměrům ve společnosti.¹⁰² S tím nezbývá než souhlasit. Na jedné straně se snaží zákonodárce ulehčit a zrychlit rozvodové řízení, avšak na straně druhé jsou kladeny nezbytné ochranné mantinely, což se s ohledem na trendy a vývoj moderních společností ukazuje jako žádané a nezbytné. Zejména s ohledem na nesvéprávné děti, které

⁹⁹ Hrušáková na předstátnicové výuce k NOZ dne 5.2.2013, vyjádřila přesvědčení, že úprava rodinného práva obsažená v NOZ je maximum možného, neboť v oblasti rodinného práva na sebe naráží silné protichůdné názory.

¹⁰⁰ I když zákonodárce v § 29 NOZ reaguje také na měnící se trendy společnosti, ke kterým dochází v poslední době díky moderní medicíně. K zániku manželství proto může dojít také v důsledku změny pohlaví. Jedná se o ustanovení moderní a praktické, které vyhovuje potřebám současné společnosti, která jednotlivcům přiznává stále širší a kontroverznější osobní svobody. I když se v důvodové zprávě dočteme, že zdejší praxe je taková, že poskytovatel zdravotních služeb ke změně pohlaví ženatých nebo vdaných transsexuálních osob nepřistoupí, dokud není jejich manželství rozvedeno a poměr k případným dětem uspořádán. Úmyslem zákonodárce bylo předejít těm situacím, kdy ke změně pohlaví určité osoby dojde mimo území České republiky či dojde k porušení stávající praxe. Zánik manželství následkem změny pohlaví má stejné právní důsledky jako rozvod manželství, a použijí se zde ustanovení o právních následcích rozvodu. Viz důvodová zpráva k ustanovení § 29 NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf [cit. 2. února 2013].

¹⁰¹ § 24 ZOR: Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.

¹⁰² Viz PLÁTĚNKOVÁ, HANA. K některým otázkám souvisejícím s rozvodem manželství a opatrovnickým řízením ve světle návrhu nového civilního kodexu. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 4, s. 28.

mohou být rozvodem svých rodičů dotčeny. Různá pravidla, která se na řízení o rozvod manželství uplatní, podle toho, zda se jedná o rozvod podle § 24 nebo dle § 24a, tak v současné společnosti rozhodně nachází své využití.

U rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství a za splnění zákonem stanovených náležitostí manželství rozvede. Zákonem je pouze za splnění určitých předpokladů konstruována domněnka, že manželství je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat obnovení manželského soužití. O tom, zda je zde konstruována domněnka vyvratitelné či nevyvratitelná nepadá jednota.¹⁰³ Hlavní argument zastánců domněnky vyvratitelné spočívá na znění ustanovení § 24a ZOR, kde najdeme formulaci „má se za to že,“ což je terminologie požívána u domněnky vyvratitelné. Když se však podíváme na znění § 757 NOZ, tuto formulaci tam již nenajdeme. Důvodová zpráva k tomuto ustanovení se sice zmiňuje jen o existenci domněnky, a to bez upřesnění zda jde o vyvratitelnou či nevyvratitelnou domněnku. Na druhou stranu NOZ nově přichází s terminologickým rozlišením toho, zda se jedná o domněnku vyvratitelnou či nevyvratitelnou, a to tak, že zcela vědomě používá pojmy „má se za to, že“ u domněnky vyvratitelné, zatímco u domněnky nevyvratitelné jsou používány slova „platí, že.“¹⁰⁴ Vzhledem k tomuto důslednému rozlišování domněnek v textu zákona a dikci § 757 NOZ, kdy na rozdíl od stávajícího § 24a ZOR, došlo k vypuštění výrazů charakteristických pro domněnku vyvratitelnou, si dovoluji tvrdit, že i zákonodárce se tak přiklání ke konstrukci domněnky nevyvratitelné. Kdyby tomu tak nebylo, jistě by byla terminologie domněnky vyvratitelné v textu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu zachována. Soud tak má mít zákonný důvod rozvratu za prokázaný.

2.3 Rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu manželství v NOZ

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství je dosud upraven v jediném paragrafu, konkrétně v § 24a ZOR. Ve stejném rozsahu jediného paragrafu si s úpravou vystačil také NOZ. Rozvod na základě shodného tvrzení manželů najdeme v § 757 NOZ a podíváme – li se do důvodové zprávy, zjistíme, že rozsah věnovaný tomuto ustanovení není ani čtvrt stránky.

¹⁰³ K řešení tohoto viz výše, kapitola 1.2.2 Příčiny rozvratu manželství

¹⁰⁴ Melzer, předstátnicová výuka k NOZ dne 4.2.2013; Důvodová zpráva k NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 2. února 2013].

Když se v roce 1998 objevila úprava rozvodu bez zjišťování rozvratu manželství, byla mnohými soudci a odbornou veřejností kritizována.¹⁰⁵ Snad proto se dalo očekávat, že tato úprava dozná některých změn. Opak se však ukázal pravdou. Nejenže se zákonodárce razantním změnám vyhnul, ale některé nové formulační změny považují spíše za nešťastné.

Podíváme – li se na znění § 757 odst. 1 NOZ, najdeme zde mimo jiné podmínku připojení se k návrhu na rozvod ze strany druhého manžela. Ustanovení zní „připojí – li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede...“ Osobně se domnívám, že daleko vhodnější by byla jen formulace „připojí – li se druhý manžel k návrhu na rozvod manželství, soud manželství rozvede,“ neboť je přeci zcela nelogické a hlavně z procesního hlediska nemožné, aby se k návrhu na rozvod manželství připojil někdo jiný než právě druhý manžel.¹⁰⁶ Je tak zcela jasné, že právě a pouze druhý manžel se bude připojovat k návrhu na rozvod jeho manželství. Proto zastávám názor, že takto formulovaná dikce nebyla vůbec potřebná, a to i s ohledem na odpovídající procesní úpravu řízení o rozvod manželství, která by měla nabýt účinnosti současně s NOZ.¹⁰⁷

V další části § 757 odst. 1 se dočteme „soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde – li k závěru, že shodná tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé...“ Na jedné straně máme hned v začátku řečeno, že soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství, pokud jsou splněny následující podmínky. Na druhé straně však jednou z podmínek je, že tvrzení o rozvratu manželství je pravdivé. Zkoumáním pravdivosti je podle znění tohoto paragrafu nadán soud, neboť je zde jasně řečeno, že soud má dojít k závěru o pravdivosti tvrzení o rozvratu manželství a úmyslu se rozvést. I když by se na první pohled mohlo zdát, že jde o stanovení nějaké další podmínky, a to navíc závislé nikoli na samotných manželích, ale na úvaze soudu, obavy nejsou na místě. O tom jasně pojednává i důvodová zpráva k § 757 NOZ, kde je napsáno, že soud rozhodující o rozvodu vlastně neprojednává spor, ale pouze zjišťuje, zda manželé chtějí a tvrdí totéž, zda je jejich vůle pravá, zda jsou jejich tvrzení pravdivá, což však nemůže zjistit jinak než osobním slyšením účastníků.¹⁰⁸ Z výše uvedeného tak vyplývá naopak snaha soudu o předejití ukvapených rozhodnutí a ujištění se o skutečném úmyslu ze strany manželů. Na

¹⁰⁵ Viz např. HADERKA, Jiří. K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 387 - 394; KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 352 – 359. K řešení tohoto viz výše, kapitoly 1. Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství v zák. č. 94/1963, o rodině

¹⁰⁶ § 381 ZŘS zakládá materiální pojetí účastníků pro řízení o rozvod manželství. S ohledem na povahu řízení je tak vymezeno, že účastníky mohou být výhradně jen manželé.

¹⁰⁷ K řešení tohoto viz níže, kapitola č. 3. Procesní úprava řízení o rozvod manželství

¹⁰⁸ Důvodová zpráva k ustanovení § 757 NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 2. února 2013].

druhé straně považují za očividné, že pokud již manželé splnili ostatní nezbytné předpoklady pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, jistě si uvědomují důvod, pro který tak činní a následky s tím spojené. Navíc lze předpokládat, že kdyby si některý z manželů své stanovisko rozmyslel, jen stěží by u soudu zůstal nečinný. Domnívat se, že jde o jakousi pojistku ze strany státu, kdy v případě nějakých nesrovnalostí, by měl soud daleko větší prostor působnosti a možnosti ovlivnit samotný průběh rozvodového řízení je v tomto případě zcela scestné, což vyplývá nejen z důvodové zprávy k tomuto ustanovení, ale i ze samotného cílu a účelu tohoto institutu. Jediné co by mohlo ovlivnit průběh rozvodového řízení a soud je povinen zjišťovat, je případný rozpor se zájmy nesvéprávných dětí.

Na rozdíl od dob minulých není NOZ postaven na myšlence jednoty zájmů společnosti a jednotlivce, kdy zájmy jednotlivce byly podřízeny zájmu celku. V důvodové zprávě se dočteme, že soukromé právo má sloužit člověku k prosazování jeho svobody. Umožnit a garantovat jednotlivcům svobodné utváření soukromého života a ponechat jim co nejširší prostor vlastní iniciativy. Proto je také stěžejní zásadou soukromého práva zásada autonomie vůle. Zákon tak vychází z faktu uznávaného i českým ústavním pořádkem, že přirozená svoboda člověka má přednost před státem v tom smyslu, že stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem. I podle čl. 8. Listiny základních práva a svobod stát svobodu člověku nedává, pouze mu jí zaručuje.¹⁰⁹

Po hlubší analýze § 757 odst. 1 NOZ proto zastávám názor, že formulace § 24a odst. 1 ZOR, pomíneme – li formulaci dalších podmínek nutných pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, je mnohem jasnější, výstižnější a způsobuje menší výkladové a aplikační potíže.

2.3.1 Předpoklady rozvodu manželství podle § 757 NOZ

Nezbytné zákonné podmínky, které musí být splněny, aby mohlo být manželství rozvedeno bez zjišťování příčin rozvratu manželství, se v zásadě vůbec neodlišují od těch současných v § 24a ZOR. Najít zde můžeme jen menší formální změny a některá vhodná doplnění stávající dosud platné a účinné úpravy.¹¹⁰

Zákon setrval na podmínce, že manželství musí trvat nejméně jeden rok a manželé spolu déle než 6 měsíců nežijí. Co však v NOZ nově najdeme a dle mého názoru je to velmi vhodné doplnění, je stanovení přesné doby, ke které musí být uvedené doby trvání splněny.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 2. února 2013].

¹¹⁰ Níže již nejsou rozebírány všechny jednotlivé podmínky pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, ale pouze ty, které doznaly v NOZ nějakých změn či doplnění.

Zákonodárce tím přispěl k vyřešení interpretačního problému, se kterými se soudy musely vypořádat po přijetí ustanovení § 24a ZOR, neboť se toto ustanovení nezmiňuje o tom, zda doba trvání musí být splněna ke dni podání návrhu nebo ke dni rozhodování soudu. Zákonodárce zvolil tu variantu, která je v současné době zastávána jak odbornou veřejností, tak soudy,¹¹¹ a to že tato podmínka trvání manželství a délky společného soužití musí být splněna ke dni podání žaloby o rozvod manželství. Což je dle mého názoru správná volba, neboť účastníci již od počátku podání žaloby vědí, zda tuto podmínku splňují či právě naopak ne. Na straně manželů tak nevzniknou důvodné obavy, zda podmínku ke dni rozhodování soudu naplní, neboť sami nemohou vědět jaké je právě momentální vyřízení soudu a kdy přesně bude rozvodové řízení zahájeno.

Další novinkou, kterou najdeme v § 758 NOZ, je pojem manželského či rodinného společenství. Zákonodárce tím tak jasně vymezuje to, co musela doposud vykládat odborná literatura. Oddělené žití manželů nastává bez ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společenství zjevně obnovit nechce. Pro soud je toto vymezení důležité. Pokud totiž manželské společenství nefunguje, lze to považovat za důkaz o existenci rozvratu manželství.¹¹²

Co se týká povinnosti manželů, kteří jsou rodiči dětí, které nenabýly plné svéprávnosti, zákonodárce zde setrval na nutnosti dohodnout se nejprve na úpravě poměrů k těmto dětem pro dobu po rozvodu. Je proto nezbytné, aby nejprve byla soudem schválena dohoda rodičů o úpravě poměrů dítěte pro dobu po rozvodu a až poté lze vynést rozhodnutí, kterým se manželství rozvádí. To není žádnou novinkou. Po obsahové stránce tak ke změnám nedochází. Soud si nadále klade za cíl rozhodnout o výkonu rodičovské odpovědnosti s přihlédnutím k zájmům dítěte, a to i před dohodou rodičů o výkonu. Taktéž musí brát v úvahu vazby dítěte na jeho nejbližší příbuzné, tj. kromě rodičů, i sourozence a prarodiče, pokud je to v konkrétním případě vhodné a možné.¹¹³ Novinkou je odlišné systematické zařazení. Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství, již není upraven společně s ustanoveními o rozvodu manželství, jako tomu je v dosud účinné úpravě ZOR.¹¹⁴ Nové zařazení je v části druhé, hlavě druhé, dílu druhém, oddílu třetím a pododdílu třetím. Při pohledu na toto vymezení může dojít k jistému „zděšení“. Na druhé straně zákonodárce se rozhodl upravit poměry mezi rodiči a dětmi komplexně v takovéto systematice, která je taktéž

¹¹¹ K řešení tohoto v ZOR viz výše, kapitola 1.2.5 Předpoklady rozvodu manželství podle § 24a zákona o rodině

¹¹² K řešení tohoto v ZOR viz výše, kapitola 1.2.5 Předpoklady rozvodu manželství podle § 24a zákona o rodině

¹¹³ Důvodová zpráva k ustanovení § 906 a § 907 NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 2. února 2013].

¹¹⁴ ZOR člení oba společně do části první, hlavy páté.

logická. I když zastávám názor, že předchozí zařazení v ZOR mi přišlo přehlednější, což je samozřejmě dáno do jisté míry hlavně silou zvyku. Proto se domnívám, že je jen otázkou času než si na toto nové vymezení zvykneme. Špatné totiž určitě není.

2.3.2 Interpretační potíže vzniklé v souvislosti s přijetím NOZ

Přechodové ustanovení § 3028 odst. 1 NOZ stanovuje, že tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé ode dne nabytí jeho účinnosti. § 3028 odst. 2 NOZ vymezuje, že není – li stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv rodinných. Ovšem vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se posuzují podle dosavadních předpisů.

Je nezbytné určit, jak bude postupováno v případě rozvodových řízení, které budou zahájeny ještě před datem účinnosti NOZ. Vzhledem ke skutečnosti, že hmotněprávní vztahy na základě konstitutivních soudních rozhodnutí vznikají, mění se a zanikají až okamžikem právní moci rozhodnutí a rozsudek, jímž se manželství rozvádí, je rozsudkem konstitutivním, nelze tak o posuzování právních vztahů uvažovat dříve, než do nabytí právní moci rozhodnutí. Samotným podáním žaloby o rozvod manželství se tedy postavení manželů zatím nemění.¹¹⁵ Proto budou ustanovení NOZ aplikována i na rozvodová řízení zahájená před účinností NOZ. Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že v roce 1998 prošla úprava rozvodu manželství razantními změnami. Podíváme – li se pak na změny úpravy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství v NOZ, žádné hmotněprávní podstatné změny se nechystají. Přechodovými ustanoveními se proto nemusíme až tak zabývat. Změny v oblasti rozvodu manželství se naopak nyní chystají v oblasti procesněprávní.¹¹⁶

¹¹⁵ SPÁČIL, Jiří, VOJTEK, Petr. Novela zákona o rodině a řízení o rozvod manželství. *Soudní rozhledy*, 1998 č. 8, s. 200 – 201. K řešení tohoto viz výše, kapitola č. 1.2.4. Interpretační potíže vzniklé v souvislosti s přijetím zákona č. 91/1998

¹¹⁶ K řešení tohoto viz níže, kapitola č. 3. Procesní úprava řízení o rozvod manželství

3. Procesní úprava řízení o rozvod manželství

3.1 Potřeba zakotvení nové procesněprávní úpravy

Hmotněprávní úprava vyžaduje tomu odpovídající úpravu procesněprávní. Vzhledem k tomu, že od 1. 1. 2014 má nabýt účinnosti NOZ, potřeba provázat procesněprávní předpisy s novou hmotněprávní úpravou se tak jeví jako velmi aktuální. Jak totiž uvádí důvodová zpráva k ZŘS, NOZ zakotvuje nejen zcela nové hmotněprávní instituty, ale navíc instituty již předtím zavedené různými způsoby modifikuje.

Základní právní předpis, který dosud upravuje řízení před civilními soudy v soukromoprávních věcech, je zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Protože kodexy soukromého práva a OSŘ jsou ve vztahu komplementarity,¹¹⁷ nelze tak připustit, aby procesní úprava nereflektovala na novou úpravu hmotněprávní. O to více je situace nutnější, vezmeme – li v úvahu význam NOZ pro společnost. Jak jinak by se totiž mohli jednotlivci dovolávat svých práv a byli na druhé straně nuceni plnit jimi převzaté nebo zákonem stanovené povinnosti. Hmotněprávní ustanovení se zkrátka bez těch procesních neobejdou.

Avšak důvodů, které vedly k této legislativní změně, můžeme najít hned několik.¹¹⁸ Na první pohled by se mohlo zdát, že hlavní příčinou zakotvení nové procesněprávní úpravy, bylo přijetí NOZ. To však není tak úplnou pravdou. Zákonodárce se totiž musel vypořádat také se změnou společenských a hospodářských poměrů, které nastaly po roce 1989. Již tehdy se jevílo potřebné nalézací řízení koncepčně změnit, protože neodpovídalo demokratickým principům právního státu, který byl po roce 1989 nastolen. I když byly podniknuty větší či menší změny pravidel ovládajících civilní proces, ukázalo se, že je třeba přistoupit k rozsáhlejší novelizaci občanského soudního řádu.¹¹⁹ Dále po roce 1989, zejména pak po roce 2000, vznikají a prohlubují se rozdíly mezi sporným a nesporným řízením, což vede k tomu, že zákonodárce vkládá do nových pravidel výjimky.¹²⁰ To se však značně projevuje na komplexnosti a přehlednosti právní úpravy. Za této situace se potřeba legislativních změn jevíla už delší dobu jako velmi aktuální a potřebná. V úvahy přicházely tři možné varianty.

¹¹⁷ Vzájemně se doplňují, a nelze připustit, aby mezi nimi došlo ve výsledku k věcné či terminologické neshodě. Důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> [cit. 4. února 2013].

¹¹⁸ Důvodová zpráva k ZŘS zmiňuje čtyři hlavní důvody: rekodifikaci soukromého práva, věcné důvody rozdílnosti řízení, historické souvislosti a komparaci s vybranými státy evropského prostoru. Viz Tamtéž

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 836.

Jednou z nich byla varianta vytvoření nového kodexu civilního práva procesního. Ten měl být zbaven nánosu dřívějších dob a společenských podmínek, ve kterých OSŘ vzniklo. Ovšem vytvoření takového kodexu nelze ze dne na den. Proto bylo praxí namítáno, že za situace, kdy se odborná tak laická veřejnost musí vypořádat s přijetím zcela nové hmotněprávní úpravy, vedla by nová procesněprávní úprava k daleko větší nestabilitě a nepředvídatelnosti.¹²¹ Což je dle mého názoru pravdou. Seznámení se s rozsáhlou materií, kterou NOZ přináší, bude značně obtížné.¹²² A to nejen pro veřejnost odbornou. Jde totiž o kodex soukromého práva, který má zejména pro laickou veřejnost zcela zásadní a bezprostřední význam. Winterová dokonce vyjádřila názor, že na tak obrovský úkon prostě nebyla legislativní síla.¹²³

Jako další možnost přicházela v úvahu rozsáhlá novelizace samotného OSŘ. Protože však NOZ přináší řadu změn, na které by procesní úprava musela reflektovat, vedlo by to bezpochyby k přijetí většího množství paragrafů. Takováto rozsáhlá novelizace by podle důvodové zprávy ještě více zneřehlednila stávající úpravu, protože by muselo být zapracováno větší množství výjimek ze standardního průběhu sporného procesu. To je bezpochyby pravdou. Proto ani tato varianta nebyla zvolena.

Koncepce, která nakonec zvítězila, spočívá v rozdělení civilního procesního kodexu na dva samostatné předpisy. Zákonodárce se navrátil k oddělené úpravě obou druhů řízení, které u nás byly uplatňovány do roku 1950.¹²⁴ Od 1. 1. 2014 by tak OSŘ mělo nadále upravovat výlučně řízení sporné,¹²⁵ zatímco nový zákon o zvláštních řízeních soudních nadále nesporná řízení a jiná zvláštní řízení.¹²⁶ Tímto dojde ke zrušení absolutní většiny ustanovení části třetí hlavy páté OSŘ nazvané zvláštní ustanovení a dále ke zrušení těch ustanovení, která se vztahují k řízením nesporným a jiným zvláštním věcem. OSŘ by tak nově mělo být oproštěno od výjimek, které ho činily nepřilíš přehledným. Jak úprava hmotněprávní, tak i

¹²¹ Důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> [cit. 4. února 2013].

¹²² Křeček uvádí, že i nedávno přijatý ruský občanský zákoník má snad o 1000 ustanovení méně a zaváдел se po částech do praxe čtyři roky. Viz KŘEČEK, Stanislav. Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 22 – 25.

¹²³ Viz WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 836.

¹²⁴ Sporné řízení bylo upraveno civilním řádem soudním z roku 1895. Zatímco pro nesporná řízení platil zák. č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních řízení nesporného. WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 836.

¹²⁵ V nichž bude platit první definice účastníků řízení. Důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> [cit. 4. února 2013].

¹²⁶ V nichž bude mimo jiné platit druhá definice účastenství pro nesporná řízení, a jiná zvláštní řízení, která jsou definována třetí definicí účastenství. Viz Tamtéž

úprava procesněprávní, by měly nabýt účinnosti současně ke stejnému dni. Mezi zákony se bude uplatňovat vztah speciality a subsidiarity.¹²⁷

3.2 Zákon o zvláštních řízeních soudních

ZŘS obsahuje taxativní výčet všech nesporných a jiných zvláštních řízení, stejně jako úpravu jejich procesních zvláštností odlišujících se od sporného řízení. Proto na řízení, která nejsou v zákoně výslovně obsažena, se budou aplikovat ustanovení sporného řízení. Do nové právní úpravy nesporných a jiných zvláštních řízení budou včleněny ustanovení platného OSŘ, která se týkají výlučně těchto řízení. Tím bude docíleno větší přehlednosti OSŘ, protože tato ustanovení budou zároveň z OSŘ odstraněna. Zákon obsahuje nejen úpravu speciální pro jednotlivé řízení, ale obsahuje rovněž obecná ustanovení, která jsou společná všem zákonem upraveným řízením. Zákonodárce také zakotvuje řízení, která jsou považována za sporná, ale u kterých se objevují určité odlišnosti od pravidel aplikovaných u sporných řízení. Klasickým příkladem je právě řízení o rozvod manželství.¹²⁸

3.2.1 Řízení ve věcech rodinněprávních

Zákon je systematicky rozvržen do tří částí, které kopírují systematiku NOZ. Obecná část zase vychází ze systematiky OSŘ. Zvolené řešení má co možná nejvíce usnadnit práci se zákonem. Na jedné straně jsou zde obsaženy řízení, která již byla upravena v OSŘ, a na straně druhé i řízení, která v OSŘ upravena samostatně nebyla, ale existovala pouze v podobě jednotlivých procesních výjimek.¹²⁹

Původně navrhované systematické členění zákona bylo jiné. Zákon se měl členit na obecnou část, zvláštní část, řízení ve věcech rodinněprávních, závěrečná ustanovení a pátá část věnovaná účinnosti.¹³⁰ Winterová již v prosinci minulého roku upozornila na jistou nelogičnost této struktury zákona. Problematická byla dle jejího názoru právě navrhovaná část třetí, nazvána řízení ve věcech rodinněprávních. Důvod byl takový, že tuto relativně samostatnou koncepci části třetí nepovažovala za důvodnou. Podle jejího názoru neměla z procesního ani hmotněprávního hlediska žádné opodstatnění, a proto navrhovala jednotlivá

¹²⁷ ZŘS se tak stane zákonem speciálním, zatímco OSŘ bude předpisem k němu subsidiárním.

¹²⁸ Důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rozenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> [cit. 4. února 2013].

¹²⁹ Viz důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0> [cit. 16. března 2013].

¹³⁰ Viz důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rozenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> [cit. 4. února 2013].

řízení ze třetí části zařadit do části druhé, tj. k jiným nesporným řízením, s tím, že sporná řízení zde vůbec nemají co dělat.¹³¹ Upozornila na skutečnost, že úprava v části druhé NOZ pod názvem Rodinné právo je širší a upravuje i právní vztahy, které ZŘS do rodinněprávních řízení nezařazuje. Tím má namysli hlavně sporná řízení, ty však zde samozřejmě vzhledem k povaze úpravy ZŘS logicky nemají místo. ZŘS navíc upravuje také problematiku toho, co v NOZ v části druhů nenajdeme, a to ustanovení o registrovaném partnerství nebo otázky domácího násilí mimo rámec rodiny. Ani hledisko procesní podle jejího názoru nepřináší vysvětlení, protože žádné řízení ve věcech rodinněprávních neexistuje a návrh zákona se je ani nepokouší vytvořit.¹³²

Původní důvodová zpráva vysvětlovala navrženou systematiku tak, že do třetí části ZŘS jsou soustředěna řízení ve věcech rodinněprávních, jejichž úprava byla před přijetím ZŘS roztržena, a to nejen do hlavy páté OSŘ.¹³³ To výrazně znesnadňovalo orientaci, a proto se zákonodárce rozhodl soustředit úpravu rodinněprávních řízení do samostatné části třetí.¹³⁴

Původní systematické členění zákona a vyčleněním řízení ve věcech rodinněprávních do samostatné části třetí mě nevadilo. Vždyť i NOZ věnuje rodinnému právu samostatnou část, a to hned druhou. V souvislosti s potřebou harmonizace civilního práva procesního s novou úpravou hmotněprávní tak zvolené systematické řešení nebylo nesprávné. Nezbyvá než doplnit, že konečná podoba ZŘS a úprava řízení v něm obsažených, se ještě může změnit díky změnám v důsledku legislativního procesu. První čtení návrhu zákona v Poslanecké sněmovně by mělo proběhnout 19. 3. 2013.

3.3 Procesní úprava řízení o rozvod manželství

Důvodová zpráva konstatuje, že řízení o rozvod manželství je považováno za řízení sporné. Ovšem ať už jde o řízení o rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu či se zjišťováním příčin rozvratu manželství, existuje zde řada procesních výjimek.¹³⁵ Díky takovému množství procesních specifik si úprava rozvodu manželství bezpochyby zaslouží právní úpravu zvláštní. Nezbyvá totiž než souhlasit s důvodovou zprávou v tom, že zařazení

¹³¹ Viz WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 837.

¹³² Tamtéž

¹³³ Dále tak i v jiných ustanoveních OSŘ např. § 120 odst. 2, § 73, § 113. Viz důvodová zpráva k ZŘS, k dispozici na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> [cit. 4. února 2013].

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Důvodová zpráva k ZŘS již uvádí hned čtrnáct. Např. nepřipustnost vedlejšího účastenství, výslech účastníků není podmíněn souhlasem účastníka a nemá subsidiární povahu, neexistence práva na náhradu nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci, nepřipustnost žaloby na obnovu řízení a žaloby pro zmatečnost atd. V podrobnostech viz Tamtéž

této speciální úpravy do ZŘS je vhodné vzhledem ke zvláštnímu procesnímu charakteru, tak i s ohledem na jasnost a přehlednost právní úpravy. Ponechání tohoto řízení v OSŘ by sebou přineslo nechtěné následky. Protože v případě neexistence zvláštní úpravy by nadále v OSŘ musely existovat mnohé výjimky, které by narušovaly snahu o jednotnou a přehlednou koncepci zákona. Je nutné si uvědomit také skutečnost, že řízení o rozvod manželství spadá mezi řízení ve věcech manželských a většina výjimek vymezených pro tato řízení platí pro všechna tato řízení. Při striktním oddělení nesporných řízení od řízení, která kombinují prvky sporného a nesporného řízení, by tak došlo k duplicitě právní úpravy. Výjimky by musely být normovány jak v OSŘ, tak v ZŘS.

Dále považuji za nutné upozornit, že zejména jde – li o rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu dle ustanovení § 24a ZOR od 1. 1. 2014 již 757 NOZ, není možné považovat za klasické sporné řízení. V řízení totiž postrádáme strany sporu, protože druhý manžel se připojuje k žalobě svého manžela na rozvod manželství. Tento institut připojení se k návrhu v žádném případě neodpovídá charakteru sporného řízení. Podle názoru Winterové řízení o rozvod manželství vyžadovalo odpovídající procesní úpravu již v době, když byla v roce 1998 přijata novela zákona č. 91/1998.¹³⁶

3.3.1 Jednotlivá ustanovení řízení o rozvod manželství

Nově je řízení o rozvod manželství potvrzeno jako zvláštní řízení, které spojuje jak prvky sporného, tak nesporného řízení. Zařazením tohoto řízení do ZŘS nám vznikla koncentrovaná úprava, která neobsahuje tolik potřebných výjimek jako tomu bylo v případě OSŘ. Zvolená úprava umožňuje plynulé překlápění řízení o rozvod manželství z režimu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu do režimu se zjišťováním příčin rozvratu.

Novinkou úpravy je zavedení materiálního pojetí účastníků řízení, což umožňuje procesně zjednodušit ty situace, kdy podá návrh na zahájení řízení o rozvod manželství někdo jiný, než kdo manželství uzavřel. V takovém případě pak již není třeba návrh zamítnat pro nedostatek věcné legitimace, ale bude možno jej bez jednání procesním rozhodnutím odmítnout.¹³⁷ Osobně mě překvapuje, že by vůbec k takovým situacím v praxi mohlo docházet a návrh na zahájení řízení o rozvod manželství podával někdo jiný než samotní manželé. Skutečnost, že se však zákonodárce rozhodl pro zákonné zakotvení, tak jistě svědčí

¹³⁶ Viz. WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 838.

¹³⁷ Důvodová zpráva k § 381 ZŘS, k dispozici na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0> [cit. 16. března 2013].

o tom, že k takovým situacím v praxi docházelo. Což je však velmi překvapující s ohledem na tak výlučnou osobní povahu tohoto institutu.

Řízení o rozvod manželství lze zahájit nově dle § 380 odst. 1, na návrh jednoho z manželů nebo společným návrhem obou manželů. Nové označení podání, kterým je řízení zahájeno, lze považovat za vhodné vzhledem k povaze tohoto institutu.¹³⁸ Možnost společného návrhu pro případ, kdy jsou manželé hned v počátcích o rozvodu manželství dohodnuti, je přínosné. Oba manželé totiž sledují stejný účel a cíl rozvodového řízení, proto je logické a správné, aby v případě dohody o rozvodu manželství mohli oba zahájení řízení iniciovat. Vcítíme – li se totiž do postavení „dohodnutých“ manželů dnes, tak jistě budeme souhlasit s tím, že každý z nich bude chtít zpravidla řízení zahájit. Například už jen proto, aby se neocitl v nechtěné roli strany žalované.¹³⁹ Navrhovaná právní úprava možnost společného návrhu manželům umožňuje. Nadále se tak již nebudou muset stavět do pozice žalobce a žalovaného. Zákon počítá v § 380 odst. 2 také ze situací, kdy návrh v počátku podá pouze jeden z manželů, zatímco druhý manžel se k návrhu připojí později. Soud bude následně postupovat tak, jako by řízení bylo zahájeno návrhem společným, přičemž bude zachována možnost odvolat připojení k návrhu, a to až do vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně.¹⁴⁰

Winterová vyslovila názor, že propojení rozvodu jak sporného, tak rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu není vhodné. Podle jejího názoru má řízení o rozvod manželství zůstat řízením sporným a pro rozvod manželství bez zjišťování příčin rozvratu by bylo možné uvážit zvláštní nesporné řízení. V takovém případě, by dle jejího názoru, společný návrh manželů šlo připustit a uvážit i jeho případné procesní spojení se schválením dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí. Sama si však uvědomuje a dodává, že oddělení řízení by se neobešlo bez komplikací, zejména s ohledem na přeměny v průběhu řízení.¹⁴¹ Také jsem se zamýšlela nad vhodností oddělení obou řízení. Je pravdou, že by se zde naskytl možnost upravit obě řízení s ohledem na jejich odlišný cíl a účel. Protože však nelze v praxi vyloučit právě

¹³⁸ OSŘ členil instituty občanského soudního řízení mezi sporné a nesporné řízení též podle terminologie. Uvádí-li občanský soudní řád pojmy „žaloba“, „žalobce“ nebo „žalovaný“, znamená to, že ustanovení obsahující tyto pojmy platí jen pro sporné řízení. Pojmy „návrh na zahájení řízení“, „navrhovatel“ nebo „ostatní účastníci řízení“ naznačují, že jde o instituty nesporného řízení. Uvádí-li se obě alternativy, popřípadě jen termín „návrh“, znamená to, že příslušný institut je pro oba druhy řízení společný. Viz DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 489. Z tohoto důvodu zvolené označení se jeví v souladu s ustálenou dikcí.

¹³⁹ Setkala jsem se již během své praxe v advokátní kanceláři s klienty, kteří spatřovali právě v označení žalobce a žalovaný nevýslovný problém. Ani jeden z manželů se proto nechtěl v žádném případě, ocitnou v pozici žalovaného. Tuto stranu měli totiž oba spojenou s nějakým proviněním či znevýhodněním.

¹⁴⁰ Jak dodává důvodová zpráva k ustanovení § 380, podání společného návrhu bude mít význam pro zpětvzetí návrhu a možnosti podat odvolání. O tom bude pojednááno ještě níže.

¹⁴¹ Viz WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 837.

přeměny v průběhu řízení, ukazuje se společná úprava vhodnější, protože v jiném případě by mohlo dojít k větším problémům než užitkům.

Právní úprava zpřísňuje podmínky, za nichž je možné zastavit řízení v případě zpětvzetí návrhu na zahájení řízení, a to s ohledem na charakter řízení jako tzv. iudicia duplex¹⁴² a praxí, kdy se stávalo, že původní žalobce vzal žalobu zpět, nesouhlas žalovaného nebyl relevantní a řízení o rozvod bylo vzápětí zahájeno žalobou původního žalovaného. Nová úprava tak v § 383 odst. 1 ZŘS zavádí v případě zpětvzetí návrhu nevyjádření kvalifikovaného nesouhlasu druhým z účastníků.¹⁴³

Zákon v § 383 odst. 2 počítá také ze situací, kdy bude řízení zahájeno společným návrhem obou manželů a následně jeden z nich projeví vůli vzít návrh na zahájení řízení zpět. V takovémto případě se bude postupovat obdobě jako v § 380 odst. 2, kdy manžel odvolá připojení se k návrhu na rozvod, tedy soud bude nadále postupovat jako s navrhovatelem pouze s tím z manželů, který návrh na zahájení řízení zpět nevzal.

Co se týká samotného průběhu řízení o rozvod, tak ZŘS stanovuje na rozdíl od ustanovení § 115a OSŘ¹⁴⁴ jasně, že řízení o rozvod manželství není možné vést bez nařízení jednání k projednání věci. V důvodové zprávě k § 385 se dočteme, že je tomu tak s ohledem na společenský význam institutu manželství. Navíc soud má povinnost usilovat o smíření manželů a vést je k odstranění příčin rozvratu. Tuto povinnost soud splní tím, že je povinen účastníky předvolat k jednání a provést jejich výsledky. Domnívám se, že při soudním jednání už je na nějaké pokusy o smíření pozdě, ale je pravdou, že když už manželé zvládli jistě finančně a časově náročnou svatbu, tak bezpochyby by se mohli účastnit i rozvodového řízení. Vždyť přijít k soudu a důstojně se vypořádat s koncem jejich manželství, jim následně může usnadnit budoucí komunikaci. Konec manželství nemusí nezbytně znamenat úplné přerušování vzájemných vztahů. V případě společných dětí by to ani dost dobře nešlo. Otázkou zůstává, zda se soudy spokojí s účastí právních zástupců či budou vyžadovat osobní účast manželů. Dnes se můžeme setkat u některých rozvodových řízení pouze s právními zástupci obou účastníků, kdy takové řízení trvá opravdu jen pár minut. S ohledem na dikci zákona se však přikláním spíše k názoru, že soudy by měli vyžadovat osobní účast manželů, neboť jak jinak by soud mohl usilovat o smír a vést manžele k odstranění příčin rozvratu.

¹⁴² Řízení je možné zahájit na návrh kteréhokoli z potenciálních účastníků. Důvodová zpráva k § 383 ZŘS, k dispozici na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0> [cit. 16. března 2013].

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ § 115a OSŘ: k projednání věci samé není třeba nařizovat jednání, jestliže ve věci lze rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí; to neplatí ve věcech uvedených v § 120 odst. 2.

Úprava, která si dle mého názoru zaslouží pozornost, neboť při prvním přečtení ve mně vzbudila jisté rozpaky, je obsažena v ustanovení § 391. Zde se dočteme, že v případě společného návrhu na rozvod manželství, kterému bylo vyhověno, není přípustné odvolání. Přiznám se, že po přečtení tohoto ustanovení jsem se zarazila a začala uvažovat, zda takováto tvrdost zákona je na místě. Po hlubší analýze a smyslu ustanovení musím souhlasit se zákonodárcem, že rozhodně je tato úprava vhodná. Účastníci totiž musí nést následky svého rozhodnutí, obzvláště v těch případech, kdy byli oba iniciátorem zahájení řízení a jejich vůle směřovala ke stejnému cíli, a to rozvodu manželství. Vždyť oba vlastně docílili toho, co chtěli a „vyhráli.“ Nejsou již v pozici dvou „znenárodněných“ stran. Navíc ještě v průběhu samotného řízení až do okamžiku vynesení rozsudku mohli svůj postoj změnit. Je proto jen na místě, že v tomto případě není odvolání přípustné. Je otázkou, zda toto zákonné ustanovení u některých manželů povede k jistým pochybnostem a rozpakům. U těch manželským a rozvodovým životem „zkušenějších“ asi těžko. Ti se rozvedou a pak se následně kdyžtak vezmou znovu. Zajímavá by tak byla situace, kdyby zákonodárce zakázal opakované uzavírání manželství mezi bývalými manžely. Takovéto zakotvení by se však jistě brzy dostalo před Ústavní soud, kdy by bylo zrušeno pro rozpor s ústavním pořádkem. Na druhé straně by si snad někteří manželé pořádně zvážili důsledky svého rozvodu.

Jednotlivá ustanovení řízení o rozvod manželství pokládám celkově za velmi zdařilá. Nezabývala jsem se všemi jeho ustanoveními, ale pouze některými. Mým cílem bylo ukázat, jak moc je tato zvláštní úprava potřebná a jaké nové možnosti manželům přinese. Úprava působí komplexně a přehledně. Je správné, že se vztahuje jak na rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, tak i bez zjišťování příčin rozvratu. Tím může být zabezpečen plynulý přechod mezi oběma řízeními, což je v praxi velmi důležité, neboť k takovým přechodům dochází a docházet bude nadále.

Lze očekávat, že se k této úpravě budou postupně objevovat mnohé komentáře, což je díky významu úpravy pro společnost samozřejmostí. I když se určitě vyskytnou i názory negativní, je nutné si uvědomit, že takováto zvláštní úprava je daleko vhodnější než současný stav před přijetím ZŘS. Na tom se jistě většina odborné veřejnosti shodne.

Závěr

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství považuji za velice přínosný a moderní institut, který v současné společnosti nachází své uplatnění a splňuje její potřeby. Na základě této úvodní věty je tak zcela patrná má odpověď na otázku, kterou jsem si vytyčila jako cíl mé práce, a to zda tento institut splnil zákonodárcem vytyčené důvody, pro který byl přijat. Na druhé straně diplomová práce upozorňuje také na to, že právní úprava rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu manželství způsobovala nemalé aplikační potíže, se kterými se musela až následně vypořádat judikatura. Proto považuji za nezbytné doplnit, že po komplexním zhodnocení zastávám stanovisko, že tento institut sice naplnil zákonodárcem vytyčené cíle, ovšem k tomu by nedošlo, kdybychom vycházeli pouze ze zákonného znění upravujícího tento institut.

Bohužel stejný názor zastávám i v případě nově zvolené úpravy v NOZ. Ta dle mého názoru nevyužila dostatečně poznatků praxe a názorů odborníků. Zvolená úprava tak sama o sobě opět nedosahuje takové kvality a komplexnosti, která by byla potřebná k tomu, abychom následně nepotřebovali vzniklé nejasnosti úpravy dotvářet soudní judikaturou. Přitom se domnívám, že judikatura a odborná veřejnost mnohé vyvstalé otázky, na které bylo potřeba zaujmout v praxi vhodné řešení, zákonodárci od doby účinnosti této formy rozvodu nabídla. Je proto jen na škodu, že v textu zákona opět chybí. Účastníkům, ale i samotným soudům, by tak totiž byly stanoveny přesné zákonné mantinely, v jejichž rámci by se mohli pohybovat, což by s ohledem na předvídatelnost budoucích následků jistě obě strany uvítaly. Ráda bych zdůraznila následující.

Manželství za života manželů může zaniknout pouze jeho rozvodem.¹⁴⁵ Jediným rozvodovým důvodem jak v ZOR, tak i v NOZ je kvalifikovaný rozvrat manželství. Zatímco § 24 ZOR stanovuje, že kvalifikovanost rozvratu je dána, pokud je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití,¹⁴⁶ tak zákonodárce v § 755 odst. 1 NOZ přidal navíc podmínku nenapravitelného rozvrácení manželského soužití. Domnívám se však, že takováto podmínka je zcela nadbytečná. Pokud je totiž manželství rozvráceno natolik, že už nelze očekávat obnovení manželského soužití, pak je nepochybně

¹⁴⁵Toto tvrzení již dnes díky § 29 NOZ není tak úplně pravdou. § 29 NOZ: Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká...

¹⁴⁶ § 24 ZOR: Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.

rozvráceno již totiž nepřekonatelně. V zákoně je tak upraveno to, co již z něj dávno vyplývalo.

Co se týká zákonné znění § 757 odst. 1 domnívám se, že daleko vhodnější a dostačující by byla formulace „připojí – li se druhý manžel k návrhu na rozvod manželství, soud manželství rozvede...“, namísto „připojí – li se manžel k návrhu na rozvod manželství, který podá druhý z manželů, soud manželství rozvede...“ Zákodárce zbytečně upravuje to, co bylo jasné už ze samotné logiky tohoto institutu, tak i z hlediska procesního. Vždyť kdo jiný než právě druhý z manželů by se měl k návrhu na rozvod manželství přidat.

V další části § 757 odst. 1 se dočteme „soud manželství rozvede, aniž zjišťuje příčiny rozvratu manželství, dojde – li k závěru, že shodná tvrzení manželů, pokud se jedná o rozvrat manželství a záměr dosáhnout rozvodu, je pravdivé...“ Takto zvolené znění podle mého názoru není vhodné, neboť může způsobovat na straně účastníků zbytečné obavy. Vždyť na jedné straně zákonodárce stanovuje, že soud nezjišťuje příčiny rozvratu manželství, avšak na straně druhé je tomu pouze za předpokladu, že soud dojde k závěru o pravdivosti tvrzení o rozvratu manželství a úmyslu se rozvést. Důvodová zpráva k § 757 NOZ sice uvádí, že soud rozhodující o rozvodu vlastně neprojednává spor, ale pouze zjišťuje, zda manželé chtějí a tvrdí totéž, zda je jejich vůle pravá, zda jsou jejich tvrzení pravdivá. Snahou soudu má být předejít ukvapeným rozhodnutím.¹⁴⁷ Toto však dle mého názoru z ustanovení rozhodně nevyplývá.

Z výše uvedených důvodů se proto domnívám, že formulace § 24a odst. 1 ZOR,¹⁴⁸ pomínu – li formulaci dalších podmínek nutných pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, je mnohem jasnější, přesnější a výstižnější. Znění § 757 odst. 1 NOZ přináší výše zmíněná doplnění, které však dle mého názoru vůbec nebyla potřebná a některé zvolené formulace navíc tedy způsobují výkladové potíže.

NOZ ovšem na druhé straně přinesl také vyřešení některých do té doby sporných otázek, které jsou s tímto institutem spojeny. Díky dikci § 757 NOZ byla vyřešena otázka, zda existence rozvratu manželství je domněnkou vyvratitelnou či naopak nevyvratitelnou. NOZ totiž nově přichází s terminologickým rozlišením toho, zda se jedná o domněnku vyvratitelnou či nevyvratitelnou. Zákon vědomě používá pojmy „má se za to, že“ u domněnky

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k ustanovení § 757 NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf [cit. 15. února 2013].

¹⁴⁸ § 24a odst. 1 ZOR: Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede...

vyvratitelné, zatímco u domněnky nevyvratitelné jsou používány slova „platí, že“.¹⁴⁹ A díky skutečnosti, že na rozdíl od stávajícího § 24a ZOR, došlo k vypuštění výrazů charakteristických pro domněnku vyvratitelnou, dovoluji si tvrdit, že i zákonodárce se tak přiklonil ke konstrukci domněnky nevyvratitelné. Kdyby tomu tak nebylo, jistě by byla terminologie domněnky vyvratitelné v textu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu zachována.

Zákonné předpoklady, které musí být splněny k tomu, aby mohlo být manželství rozvedeno bez zjišťování příčin rozvratu manželství se jak v ZOR, tak v NOZ zásadně vůbec neodlišují. NOZ však nově stanovil rozhodným okamžikem, ke kterému musí být splněna lhůta ročního trvání manželství a šesti měsíční délka, po které spolu manželé nežijí. Zákonodárce stanovil, že podmínka musí být splněna ke dni podání žaloby o rozvod manželství nikoli až ke dni rozhodování soudu. Dle mého názoru se jedná o správnou volbu, neboť účastníci již od počátku podání žaloby vědí, zda tuto podmínku splnili či nikoli. Dalším vhodným doplněním, které NOZ přináší v § 758 je vymezení pojmu manželského či rodinného společenství. Zákonodárce tak jasně vymezil to, co musela doposud vykládat odborná literatura.

Považuji za nutné dodat, že s roční podmínkou trvání manželství nesouhlasím. Domnívám se, že právě od počátku neharmonickým manželstvím, která se projevují disfunkčně, by mělo být umožněno ukončit jejich nefungující manželství, co možná nejjednodušeji. Daleko větším problémem jsou pro mě nefungující manželství než případná vysoká rozvodovost. S argumentem zákonodárce, že tato podmínka má předejít ukvapeným rozvodům, tak v žádném případě nesouhlasím.¹⁵⁰ Lze předpokládat, že podmínky této formy rozvodu splní snadněji právě ti, jež nespájí rozsáhlý majetek a společné děti.

Za největší nedostatek tohoto institutu považuji úpravu smluv, které řeší majetkové poměry, bydlení a případně výživné manželů pro dobu po rozvodu. Jak ZOR, tak i NOZ pouze stanoví, že musí mít písemnou formu a podpisy musí být úředně ověřeny. Zákonodárce tyto pojmy vůbec nevymezuje a mlčí i v případě jejich obsahu a rozsahu.¹⁵¹ Nezbytvá nám proto nic jiného než využít již dostupné judikatury. Úpravu v NOZ tak v žádném případě

¹⁴⁹ Melzer, předstátnicová výuka k NOZ dne 4.2.2013; Důvodová zpráva k NOZ, k dispozici na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf. [cit. 15. února 2013].

¹⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 79.

¹⁵¹ JURČÍK Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 11.

nepovažují za dostačující. Dle mého názoru měl zákonodárce této problematice věnovat daleko větší pozornost, neboť tato úprava představuje největší nedokonalost tohoto institutu.

Dále je nutné si uvědomit, že k naplnění cílů tohoto institutu je téměř nezbytné právní zastoupení. Domnívám se, že pouze v případě využití služeb advokáta může být rozvod manželů opravdu rychlý a uspokojivě upravovat všechny následky s rozvodem spojené.

Za nejideálnější řešení, také finančně nejvýhodnější, považují proto situaci, kdy si oba manželé vyberou jednoho advokáta, který pro ně připraví dle jejich požadavků všechny potřebné smlouvy, dohody aj. Tímto pak jeho úloha v řízení o rozvod manželství končí. Za takových podmínek lze očekávat, že rozvodové řízení bude opravdu rychlé, formálně bezproblémové a poměry manželů budou v budoucnu upraveny s patřičnou odborností a v souladu s jejich přáním.

Řízení o rozvod manželství si jednoznačně už dlouho zasloužovalo zvláštní procesní úpravu. ZŘS takovou konečně přináší. Úprava se vztahuje jak na rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, tak i bez zjišťování příčin rozvratu. Je nutné si totiž uvědomit, že v praxi dochází k přeměnám mezi oběma řízeními, proto je společná úprava praktická.

Úprava zakotvuje mimo jiné materiální pojetí účastníků, umožňuje zahájit řízení nikoli jen na návrh jednoho z manželů, ale nově také společným návrhem obou manželů. Manželé se tak již nadále nemusí stavět do role žalobce a žalovaného. Zákon dává možnost také až dodatečně připojení se k návrhu druhého manžela s tím, že toto připojení lze odvolat až do vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně. Na druhé straně reaguje také na situaci, kdy bude řízení zahájeno společným návrhem obou manželů a následně jeden z nich projeví vůli vzít návrh na zahájení řízení zpět. V takovém případě bude soud nadále postupovat jako s návrhatelem pouze s tím z manželů, který návrh na zahájení řízení zpět nevzal. Vzhledem ke skutečnosti, že soud má povinnost usilovat o smíření manželů a vést je k odstranění příčin rozvratu, ZŘS stanovuje soudu povinnost nařídít jednání k projednání věci. S ohledem na dikci a účel tohoto ustanovení se proto přikláním k názoru, že soudy by měli vyžadovat osobní účast manželů, neboť jinak se jen stěží mohou pokusit o smír mezi manžely a odstranění příčin rozvratu jejich manželství. Závěrem bych ráda upozornila na ustanovení, které považuji za velmi vhodné, byť se domnívám, že bude vzbuzovat rozpaky zejména u laické veřejnosti. Zákonodárce totiž v § 391 stanovuje, že v případě společného návrhu na rozvod manželství, kterému bylo vyhověno, není přípustné odvolání. Úprava je logická a správná, neboť oba manželé chtěli dosáhnout rozvodu a oba v řízení uspěli.

Vyčlenění tohoto řízení z OSŘ do samostatného zákona považuji za správné. Konečně je řízení o rozvod manželství upraveno komplexně a přehledně. Stanovená hmotněprávní

úprava již dlouho vyžadovala přijetí odpovídající procesněprávní úpravy. Navrhovaná úprava se těmto požadavkům konečně přibližuje.

Závěrem bych ráda dodala, že se zákonodárce měl při výběru právní úpravy tohoto institutu v NOZ daleko více inspirovat dostupnou judikaturou. Namísto některých zbytečných formulačních změn se pak raději soustředit na úpravu smluv a dohod, které manželé musí pro konání této formy rozvodu předložit, neboť ty představovaly a bohužel nadále představují největší úskalí této úpravy. Nejvhodnější by proto bylo jasně a přesně vymezit jejich obsah a tím předejít možným nejasnostem. Kdyby zákonodárce takové doplnění podnikl, zákonná úprava tohoto institutu by byla již téměř dostačující.

Použitá literatura

Monografie

- ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 114 s.
- DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: Komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. 3343 s.
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana, FRANCOVÁ, Marie. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 1. vydání. Praha: ASPI a.s., 2008. 243 s.
- HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. 456 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 558 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi: rozvod, děti, výživné*. Praha: C. H. Beck, 2000. 41 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 398 s.
- KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné. I. díl*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2005. 523 s.
- RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.
- VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 262 s.

Odborné články

- CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTĚK Radim. K novému rodinnému právu: do roka a do dne, *Právo a rodina*, 2013, č. 1, s. 8 – 11.
- DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Rozvod „za 10 minut.“ *Rodinné právo*, 1998, č. 0, s. 16 - 18.
- HADERKA, Jiří. Otázky rodinného práva ve vztahu k rekodifikaci občanského zákoníku. *Právní praxe*, 1997, č. 3, s. 201 – 212.
- HADERKA, Jiří. Ke vzniku a základním problémům novely zákona o rodině z r. 1998. *Právní praxe*, 1998, č. 5, s. 269 - 297.
- HADERKA, Jiří. K čemu vede nedokonalá právní úprava u § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 7, s. 387 - 394.

- HADERKA, Jiří. Rozvod a rozvodové řízení od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*. 1998, č. 6, s. 342 – 356.
- HADERKA, Jiří. K některým dalším poznatkům z aplikace § 24a zákona o rodině. *Právní praxe*, 1999, č. 9, s. 592 - 596.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Nad návrhem rodinněprávní novely občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 1996, č. 2, s. 45 – 47.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Tzv. nesporný (smluvený) rozvod a mediace. *Bulletin advokacie*, 1999, č. 5, s. 29 - 35.
- HULMÁK, Milan. Recenze – M. Hrušáková a kolektiv: Zákon o rodině. Komentář (2. vydání). *Bulletin advokacie*, 2001, č. 9, s. 82 - 84.
- JONÁKOVÁ, Irena. Nesporný rozvod. *Právo a rodina*, 2008, č. 7, s. 8 - 12.
- JONÁKOVÁ, Irena. Nesporný rozvod – procesní aspekty řízení. *Právo a rodina*, 2008, č. 8, s. 12 – 16.
- JURČÍK, Radek. K institutu rozvodu manželství dohodou podle novely zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 3, s. 9 – 13.
- JURČÍK, Radek. Praxe rozvodového řízení. *Rodinné právo*, 1999, č. 7, s. 1 – 7.
- KNAPP, Viktor. Systém československého socialistického práva v historii čtyřiceti let. *Právník*, 1985, s. 441 – 453.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Advokáti, klienti a dohodnuté rozvody. *Právo a rodina*, 1995, č. 1. s. 6 – 11.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Jak psát žalobu o rozvod. *Právo a rodina*, 2006, č. 1. s. 1 – 6.
- KOVÁŘOVÁ, Daniela. Stručný průvodce opatrovnickým a rozvodovým řízením. *Právo a rodina*, 2005, č. 3, s. 7 – 10.
- KRÁLÍK, Michal. Zamyšlení nad některými novelizovanými ustanoveními zákona o rodině z pohledu soudní praxe. *Právní rozhledy*, 1998, č. 7, s. 352 – 359.
- KŘEČEK, Stanislav. Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 9, s. 22 – 25.
- KURIMAIOVÁ, Alena. Rozvod manželství podle ustanovení § 24a zákona o rodině. *Rodinné právo*, 1999, č. 13 - 14.
- MAŠEK, Daniel. Smlouvy podle § 24a Zákona o rodině. *Právo a rodina*, 2003, č. 2, s. 2 – 7.
- NOVÁK, Tomáš. Rozvod a smrt rodiče – lze porovnat míru stresu? *Právo a rodina*, 2008, č. 3, s. 14 – 17.
- NYKODÝM, Jiří. Novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb. zák.). *Bulletin advokacie*, 1998, č. 8, s. 12 – 23.

PLÁTĚNKOVÁ, HANA. K některým otázkám souvisejícím s rozvodem manželství a opatrovnickým řízením ve světle návrhu nového civilního kodexu. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 4, s. 27 – 29.

SPÁČIL, Jiří, VOJTEK, Petr. Novela zákona o rodině a řízení o rozvod manželství. *Soudní rozhledy*, 1998, č. 8, s. 200 – 201.

ŠVESTKA Jiří, KOPÁČ Ludvík, KNAPPOVÁ Marta, KNAPP Viktor. K aktuální otázce kodifikace soukromoprávních rodinných vztahů. *Právní rozhledy*, 1995, č. 9, s. 345 – 348.

WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23 - 24, s. 836 – 840.

Právní předpisy

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Návrh zákona o zvláštních řízeních soudních

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné na http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/odborne_texty/NOZ%20interaktiv.pdf

Důvodová zpráva k návrhu zákona o zvláštních řízeních soudních, dostupné na <http://formulare.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/216-12-navrh-zakona-o-zvlastnich-rizenich-soudnich-t-24-10-2012.aspx> a <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=931&CT1=0>

Soudní judikatura

Usnesení Krajského soudu v Hradci králové ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 25 Co 30/2001

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. 30 Cdo 257/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2006, sp. zn. 30 Cdo 2193/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2010 sp. zn. 28 Cdo 4913/2009

Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2010, sp. zn. Cpjn 19/2007

Internetové zdroje

TYL, Tomáš. Manželství jako hřích? [online]. epravo.cz, 9. 5. 2001 [cit. 1. prosince 2012].

Dostupné

na

<[http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&what=rozvod&limit=40&m=1&typ=clanky&back\[s1\]=1&back\[s2\]=X&back\[s3\]=X&back\[s4\]=X&back\[s5\]=S&back\[s6\]=1&back\[what\]=rozvod&back\[limit\]=40&back\[m\]=3&back\[typ\]=clanky&recid_cl=6975](http://www.epravo.cz/v01/index.php3?s1=1&s2=X&s3=X&s4=X&s5=S&s6=1&what=rozvod&limit=40&m=1&typ=clanky&back[s1]=1&back[s2]=X&back[s3]=X&back[s4]=X&back[s5]=S&back[s6]=1&back[what]=rozvod&back[limit]=40&back[m]=3&back[typ]=clanky&recid_cl=6975)>.

Rozvodovost [online]. Český statistický úřad, 16. 4. 2012 [cit. 3. prosince 2012]. Dostupné na <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

Shrnutí (Summary)

Právní regulace rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu v kontextu rekodifikace soukromého práva v České republice

Tato diplomová práce se zabývá právní regulací rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu. Zachycuje právní úpravu tohoto institutu jak v zákoně o rodině, tak i v novém občanském zákoníku. Upozorňuje na složitý politický průběh, který vedl k přijetí a konečné podobě zákonného znění v obou těchto zákonech. Na jedné straně vyzdvihuje velký přínos tohoto institutu, ale na straně druhé upozorňuje i na aplikační potíže a nedostatky této právní úpravy, se kterými se musela až následně vypořádat soudní praxe.

Diplomová práce se věnuje také procesněprávní úpravě rozvodu manželství, která by měla být nově upravena v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Dosud byl základním předpisem upravujícím řízení před civilními soudy v soukromoprávních věcech občanský soudní řád. Řízení o rozvod manželství však vykazuje mnohá specifika, která vyžadují vkládání mnohých výjimek, což se projevuje na přehlednosti a komplexnosti zákona. Řízení o rozvod manželství si tak jednoznačně už dlouho zasloužovalo zvláštní procesní úpravu. Zákon o zvláštních řízeních soudních takovou konečně přináší.

Cílem této práce je zjistit, zda tento institut naplnil zákonodárcem vytyčené cíle a účel pro který byl přijat.

Legal regulation of divorce without establishment of causes of disintegration in the context of civil law recodification in the Czech Republic

This diploma thesis deals with the legal regulation of divorce without finding causes of disruption in the context of recodification of private law in the Czech Republic. It captures the regulation of this institute in the Family Act and in the New Civil Code. It describes the difficult political procedure that led to the adoption of these two Acts. It highlights the benefits of this institute but also points to the problems and shortcomings which have been revealed afterwards by judicial application of this institute.

This diploma thesis is also about procedural aspects of divorce, which would be newly regulated by the Special Civil Procedure Code. Until now, the basic act which regulates proceedings before the civil courts in civil matters is called Civil Procedure Code. Divorce

proceedings have many specific conditions that require the input of many exceptions. Due to that whole regulation is very difficult to understand and for normal people is quite incomprehensible. Divorce proceedings have been in need for special procedural rules for a very long time. Special Civil Procedure Code such regulation finally brings.

The purpose of this work is to find out if this institute fulfills the objectives outlined by the legislature.

Seznam klíčových slov v českém a anglickém jazyce

Klíčová slova v českém jazyce

Rozvod, rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství, rozvod podle § 24a ZOR, rozvodové řízení, rodinné právo, příčiny rozvratu, zákon o rodině, nový občanský zákoník, návrh zákona o zvláštních řízeních soudních.

Key words in English

Divorce, divorce without establishment of causes of disintegration, divorce according to § 24a the Family Act, divorce proceedings, family law, causes of divorce, the Family Act, New Civil Code, draft of the Special Civil Procedure Code.